

Országos tudományos diákköri dolgozat
*Régen minden jobb volt? – A rendszerváltás utáni
Magyarország országgyűlési választási rendszereinek
összehasonlító elemzése*

Jelige: KSB749

2024. július 3.

Tartalomjegyzék

Előszó.....	3
1. Elméleti bevezetés.....	4
1.1 A választás és a választási rendszerek jelentősége.....	4
1.2 A választási rendszerek fogalma és azok megváltoztatásának jelentősége.....	5
1.2.1 A választási rendszerek megváltoztatásának lehetséges okai.....	7
1.3 A választási rendszerek főbb típusai.....	7
1.4 Az aránytalanságot okozó lehetséges tényezők.....	10
1.5 Röviden a dolgozat kutatásának módszertanáról.....	11
2. Az 1990 óta érvényben lévő két országgyűlési választási rendszer legfontosabb jellemzőinek bemutatása.....	13
3. Az 1990 és 2010 közötti választások arányossági vizsgálata.....	14
3.1 Az 1990-es választás arányossági vizsgálata.....	14
3.2 Az 1994-es választás arányossági vizsgálata.....	16
3.3 Az 1998-as választás arányossági vizsgálata.....	18
3.4 A 2002-es választás arányossági vizsgálata.....	20
3.5 A 2006-os választás arányossági vizsgálata.....	22
3.6 A 2010-es választás arányossági vizsgálata.....	24
4. A 2014 és 2022 közötti választások arányossági vizsgálata.....	26
4.1 A 2014-es választás arányossági vizsgálata.....	27
4.2 A 2018-as választás arányossági vizsgálata.....	28
4.3 A 2022-es választás arányossági vizsgálata.....	30
5. Konklúzió.....	32
5.1 Az 1990 és 2010 közötti választások alkalmával használt rendszer értékelése.....	32
5.2 A 2014-es választás óta használt rendszer értékelése.....	35
5.3 A dolgozat kutatási kérdésének értékelése.....	38
Felhasznált források.....	43
Mellékletek.....	47

Előszó

Jelen dolgozat keretein belül az 1990 utáni magyar országgyűlési választási rendszereket vizsgálom. A választási rendszereket, különösen azok megváltoztatását, mindig heves szakmai és kevésbé szakmai viták övezik, egyébként nem véletlenül. A politika valóban komoly hatást gyakorol a mindennapi életünkre. A fontos döntéseket meghozó politikusok pedig választások során kerülnek a pozícióikba. Legalábbis a tág értelemben vett demokráciákban biztosan. Természetesen diktatúrák is tarthatnak és tartanak is választásokat. Ezek célja azonban sokkal inkább a nagy tömegek felmutatása és a valós vagy megkonstruált társadalmi egység megjelenítése. Tehát a választások nyújtják jelenleg korunk képviseleti demokráciáiban a legigazságosabb és leghatékonyabb megoldást a közhatalmi pozíciók (leginkább a parlamenti képviselők) elosztására. Ilyen módon a választási rendszerek jelentik a politikatudományok egyik fő vizsgálódási területét. Emellett véleményem szerint az egyszeri szavazó számára is fontos a saját országa választási rendszerének legalább alapvető ismerete.

Dolgozatomban arra keresem a választ, *hogy a 2010-es magyarországi országgyűlési választásokat követően érvényben lévő választási rendszerben, vagy az azt megelőző választások során alkalmazott választási rendszerben volt-e nagyobb esélye a mindenkori legnagyobb pártnak aránytalanul nagy győzelmet aratni.* Továbbá az aránytalanság mértékének változása is fontos szempont. Az aránytalanul nagy győzelem esélyének változását igen nehéz megragadni. Azonban reményeim szerint ez megfelelő kvalitatív és kvantitatív módszerek alkalmazásával sikerre vezet majd.

A dolgozat során öt fő részben tárgyalom a kutatási kérdés megválaszolásához szükséges legfontosabb szempontokat. Az első részben az alapfogalmak és elméleti keretek kapnak szerepet, úgy, mint a választási rendszer fogalma, különböző típusai, a mandátumszámítás lehetséges módjai és a lehetséges aránytalanságot okozó tényezők. A második részben kerül sor a két szóban forgó választási rendszer legfontosabb jellemzőinek ismertetésére. A harmadik és negyedik rész adja a dolgozat gerincét, a téma mélységét és komolyságát tekintve mindkét választási rendszer külön részt kap. Ezen fejezetekben kerülnek bemutatásra a vizsgálat tárgyát képező választási rendszerekben született választási eredmények. Ezen a ponton fontos megjegyezni, hogy a fő tételmondat esetleges cáfolata is fontos eredménynek számít. Továbbá egy egyszerű igennél vagy nemnél a válasz árnyaltabb lehet.

Szeretném hangsúlyozni, hogy az általam választott téma sokak által vizsgált és politikai oldalaktól függően sokféle eredményt hozott már. Azonban fontosnak tartom, hogy a kutatásom során kizárólag a hozzáférhető adatok és az általam felhasznált források segítségével jussak olyan eredményre, ami tudományosan helytálló és megvédhető, vagy cáfolható. Véleményem

szerint sokszor helytelen a választási rendszerekről való közgondolkodás. *Nincsen egyetlen helyes módszer vagy eljárás, ha létezne ilyen nagy eséllyel sok ország alkalmazná is.* Dolgozatom bevezető részében és további egységeiben is arra fogom helyezni a hangsúlyt, hogy a választási rendszerek minden egyes államban sajátosak, alkalmazkodnak kisebb-nagyobb mértékben a helyi viszonyokhoz, a létrehozataluk és megváltoztatásuk pedig politikai csatározásokra ad alkalmat.

1. Elméleti bevezetés

Jelen fejezetben határozom meg magának a választási rendszernek a fogalmát. Kitérek arra, hogy miért is választunk, mik a választások legfontosabb funkciói és céljai. Szintén helyet kapnak a mandátumszámítás lehetséges módjai és röviden szólok az aránytalanságokat okozó lehetséges tényezőkről is.

1.1 A választás és a választási rendszerek jelentősége

A választások korunk képviselői demokráciáinak talán legfontosabb és az átlagos állampolgár számára is leginkább látható eseményei. A választási részvétel térben és időben is igen nagy változatosságot mutat¹. Választásokat már évszázadok óta tartanak, igazán nagy jelentőséget azonban a 19. és 20. század reformjai tulajdonítottak neki (néhány antik vagy középkori példát leszámítva). Eleinte a különböző társadalmi rétegek tekintetében történt nyitás (a férfiak körében), később pedig a választójogot a nőkre is kiterjesztették. Jellemzően az első és a második világháborút követően (természetesen itt is akadnak kivételek²). Ez utóbbi szempontból Új-Zéland igazi úttörőnek számított, amikor 1893-ban a nőkre is kiterjesztették az országgyűlési választásokon való részvétel jogát. (New Zealand History, 2023) A bővítések során kétségtelenül hatalmas tömegek jelentek meg a megszólítható választók piacán, ezt a kihívást pedig a politikai pártoknak is kezelniük kellett. Többek között emiatt jelentek meg a 20. század fordulóján a tömegpártok, majd az 50-es évek fordulóján a gyűjtőpártok. (Enyedi – Körösenyi, 2004: 114-115) A választójog bővítése azonban annak nőkre való kiterjesztésével nem állt meg. Ugyanis Ausztriában 2008, míg például Brazíliában már 1990 óta rendelkeznek

¹ Magyarország, Románia, Szlovákia és Ausztria részvételi adatai között a legutóbbi 3 választást vizsgálva komoly (akár 40%-os) eltérések mutatkoztak. (Nemzeti Választási Iroda, 2024; OSCE – ODIHR, 2013; OSCE – ODIHR, 2021; A Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala, 2024; Ausztria Szövetségi Belügyminisztériuma, 2024; Deloy, 2016)

² Két európai országban is az említett két fontos „szakaszhatár” után került csak sor a választójog nőkre történő kiterjesztésére. Portugáliában az Estado Novo névre hallgató tekintélyuralmi rendszer bukása után 1976-ban. (Silva, 2022) Míg Svájcban hosszas küzdelmek, egy sikertelen népszavazás és női szervezetek heves tiltakozása után 1971-ben jutottak a nők választójoghoz országos szinten. (The Federal Assembly – The Swiss Parliament, 2024)

választójoggal azok, akik betöltötték a 16. életévüket. (Franklin, 2020: 13) A hasonló bővítések pedig folyamatosan napirenden vannak ma is. Jól látható tehát, hogy széles tömegek vannak jelen a választók soraiban és úgy tűnik, hogy a kör (enyhébb mértékben, mint bő 100 éve) még tovább bővíülhet³.

A választásoknak és azon belül a választási rendszereknek pedig ezáltal még nagyobb jelentőséget lehet tulajdonítani, ugyanis ekkora tömegeket lehetetlen kezelni a közvetlen demokrácia eszközeivel. Rousseau ugyan a 18. században még úgy vélte, hogy amint egy nép megválasztja képviselőit megszűnik szabadnak lenni. (Rousseau, 1947: 106) Azonban akármit is gondoljunk erről az állításról napjainkban képtelenség, hogy minden állampolgár részt vehessen a közügyek megvitatásában és a döntéshozatalban. Ez a hatalmas népességszám miatt sem kivitelezhető. Továbbá senkitől sem várható el, hogy aktívan részt vegyen a közügyek megvitatásában. Ilyen módon igenis szükség van arra, hogy megválaszthassuk képviselőinket. ebben a folyamatban pedig a választási rendszereknek kiemelt szerep jut.

1.2 A választási rendszerek fogalma és azok megváltoztatásának jelentősége

Egyetlen személy által betöltött tisztséget is lehetséges választani mind közvetlen, mind közvetett módon. Míg egyes gyűlések tagjait is bevett szokás választani (bármely képviseleti testület, legyen az országos vagy helyi). (Fisichella, 2000: 189) Ebben a dolgozatban kifejezetten a magyar Országgyűlés 1990 utáni választási rendszereivel foglalkozom. Tehát egyéb, szintén rendkívül fontos választott tisztségeket és testületeket itt nem tárgyalok.

Összefoglalóan választási rendszereknek nevezzük azon technikákat, amelyek a választók által leadott szavazatok és a később kiosztott mandátumok között teremtenek, legtöbbször közvetlen, kapcsolatot. Ugyanis a leadott szavazatokból nem keletkeznek azonnal mandátumok, azok elosztásához valamilyen választási rendszert kell alkalmazni. Ilyen módon pedig az éppen használt technikának igen komoly politikai jelentősége van. (Enyedi – Körösenyi, 2004: 243) A választási rendszerek hatásai messze túlmutatnak önmagukon, mivel komoly befolyással vannak a választói magatartásra és az adott választásokon indulni kívánó pártok stratégiáira. Illetve meghatározzák azt is, hogy a választók pártokra, személyekre vagy esetleg mindkettőre tudnak-e szavazni. (Sartori, 2003: 15) Például egy arányos választási rendszer (alacsony küszöbvel) biztosítani tudja, hogy minden párt külön indulhasson. Ezáltal a választók is

³ Ugyanakkor kivételes esetekben a választójog korlátozása is teljes mértékben elfogadhatónak minősül. Magyarország Alaptörvényének értelmében a 18. életévüket be nem töltött állampolgárok nem rendelkeznek választójoggal, illetve bűncselekmény elkövetése vagy belátási képesség hiánya miatt a bíróság kizárhat egyes személyeket a választójogból. (Magyarország Alaptörvénye, XXIII. cikk, (1) és (6) bekezdés)

szívesebben szavaznak az általuk kedvelt pártra. Mivel kevesebb esélye van annak, hogy szavazataik elvesznek⁴.

A választási rendszerek szabályok összességéként is értelmezhetőek, amelyek a szavazatok leadásának módjára, majd azok elosztására vonatkoznak. Fontos ugyanakkor különbséget tenni a választási rendszerre vonatkozó szabályok és a választási eljárást szabályozó törvények között. Utóbbiak például a választójogra, a szavazatszámlálás átláthatóságára vagy a jelöltállítás követelményeire vonatkozhatnak. (Gallagher – Mitchell, 2005: 3) Az éles megkülönböztetés ellenére azonban az előbb említett szabályok, a választási szervek és a jogorvoslati ügyekben eljáró bírói fórumok választási ügyekhez kapcsolódó gyakorlatai is fontos szerepet játszanak a választási rendszerek tekintetében. (Pozsár-Szentmiklósy, 2015: 45) A választási rendszerek felé támasztott egyik, – de nem feltétlenül a legfontosabb – követelmény a minél nagyobb arányosság. Tehát az, hogy a választók által leadott szavazatok aránya a lehető legnagyobb mértékben mutasson egyezést a mandátumok arányával. Nem meglepő módon a hasonló típusú rendszerek között is komoly különbségek mutatkozhatnak, ha az egyes országok arányossági mutatóit vetjük össze. (Kovács, 1997: 19-20)

A választási rendszerek értékelése egy ideális és minden kritériumnak tökéletesen megfelelő rendszerhez mérten kifejezetten kerülendő. *Nincsen egyetlen bevett és tökéletes választási rendszer.* Az adott ország által alkalmazott választási rendszernek illeszkednie kell a meghonosodott demokratikus hagyományokba, a politikai szereplők lehető legátfogóbb konszenzusán kell alapulnia és a választók alapvető elvárásainak is meg kell felelnie. Tehát nem lehet a választók számára teljesen átláthatatlan a szavazás módja. (Kovács, 1997: 20) A választási rendszerek a politikai rendszer egészére és a pártrendszerre is komoly hatást gyakorolnak. (Tóth, 2015: 231) Ezen szempontokat csak röviden fejtem ki a dolgozat során, ugyanis a legfőbb szempont továbbra is az arányosság és annak változásai.

A választási rendszerek nem semleges technikák. Ez annyit tesz, hogy az éppen alkalmazott rendszernek mindig lesz vagy lesznek kedvezményezettjei és kárvallottjai egyaránt (Tóth, 2015: 231). Véleményem szerint a politikai haszonszerzés legfontosabb eszközei manapság a választási rendszerek. Ugyanis a politikai ellenfelek erőszakos vagy jogi eszközökkel való

⁴ A választási rendszerek 7 legfontosabb elemét lehetséges elkülöníteni. A választási formulákat (a mandátumok kiosztására vonatkozó matematikai eljárásokat), a körzeti magnitúdót (hány képviselő választható adott választókerületben), a parlamenti bejutási küszöböt (adott párt, vagy közös lista esetén pártok legalább hány százalékos eredménnyel juthatnak mandátumhoz). Valamint a parlament létszámát (Fábián, 1999: 110-115), az egy választópolgár által leadható szavazatok számát, a szavazólap szerkezetét és a választásokon induló pártok jelöltállítási eljárásait (nyitott vagy zárt lista). (Gallagher – Mitchell, 2005: 7-11)

ellehetetlenítése nem igazán jellemző manapság⁵. Ahogyan a szavazók akadályozása sem a választás napján. A választási rendszerek pedig ezeknél finomabb megoldásokat kínálnak politika előnyszerzésre vagy hivatalban maradásra. Ugyanis a pártok erejét a parlamenti mandátumokban mérik igazán. Ennek nyomán pedig a választási rendszerek átalakítása mögött szinte kivétel nélkül politikai szándék húzódik. Természetesen előfordul sok esetben, hogy a változtatásnak vannak valódi okai. Azonban a szükséges mértékű változtatások mellett is sokszor jellemző a politikai szempontok beemelése. Sőt igen gyakran ezen tényezők kerülnek előtérbe. Továbbá a választási rendszerek módosításának hiánya is beszédes lehet. A fenti állításomat az 1. mellékletben szereplő két példa is alátámasztja.

1.2.1 A választási rendszerek megváltoztatásának lehetséges okai

A politikai előnyszerzés miatti okok mellett azonban sok másik is létezik. Kenneth Benoit tanulmányában 1) önérdékből származó, 2) általános érdekből fakadó és 3) nem instrumentális okokat különböztet meg. Az önérdékből származó okok közé tartozik a hivatalban maradás, az ezzel szorosan összefüggő politikai célkitűzések elérése, illetve a személyes haszonszerzés. Az általános érdekből származó okok között említhető a minél szélesebb képviselőlet biztosítása, a hatékonyabb kormányzás lehetősége, társadalmi és politikai tervezés (például etnikai konfliktusok enyhítése végett). Valamint egyéb motivációk, mint például az elvesztegetett szavazatok számának minimalizálása a parlamenti bejutási küszöb csökkentésével. Végül pedig a nem instrumentális okok táborát gyarapítja a történelmi pillanat miatti változtatás, a társadalmi és gazdasági motivációk, szakértői csoport által javasolt döntés, a választók igényeinek figyelembevétele, külső behatások. Továbbá a véletlen vagy egyéb tévedés következtében elfogadott (idioszinkratikus) változtatások. (Benoit, 2004: 367-373)

Úgy látom, hogy ezek a kategóriák ugyan külön halmazokat képeznek, viszont sok esetben lehet metszetük. Érdemes az értékelés során megkülönböztetni egymástól a hivatalos kormányzati álláspontot és a valóban várható rendszerhatásokat.

1.3 A választási rendszerek főbb típusai

A vonatkozó szakirodalom alapján a választási rendszerek három nagyobb csoportját lehet meghatározni. A 1) többségi rendszereket, az 2) arányos rendszereket és végül a 3) vegyes rendszereket. Utóbbi típusba tartoznak az első két típus elveit ötvöző választási rendszerek. Bár a két elv alapján kiosztott mandátumok aránya igen különböző egyes országokban. (Enyedi – Körösenyi, 2004: 243-248) Giovanni Sartori említést tesz arról, hogy a választás módját és a

⁵ Természetesen lehet számos ellenpéldával szolgálni, azonban a nyugati világ demokráciáira ez már valóban nem igazán jellemző.

parlamenti mandátumok eloszlásának arányosságát érdemes egymástól elválasztani. Ezen szempontot pedig jómagam is fontosnak tartom. Ez alapján többségi rendszernek minősíthető az az eljárás, ha a legtöbbször egymandátumos választókerületekben a legtöbb szavazatot kapott jelölt szerez mandátumot. Arányos rendszereknek pedig azokat lehet nevezni, ahol két- vagy többmandátumos választókerületekben kerül kettő vagy több mandátum kiosztásra. Szintén a legtöbb szavazatot kapott jelöltek között. Az előbbi két elv kombinációját használó rendszereket pedig vegyes rendszerként lehet meghatározni. (Sartori, 2003: 16-17) Az egyes típusok legfontosabb jellemzőit hely hiányában a 2. mellékletben foglaltam össze.

A *többségi rendszerek* esetében nincsen meghatározott bejutási küszöb. Azonban az alacsony körzeti magnitúdó miatt az implicit küszöb igen magas lehet. A két lehetséges megoldás közötti legfontosabb különbség, hogy a relatív többségi rendszer esetében az a jelölt győz, amelyik a legtöbb szavazatot szerzi. Míg az abszolút többségi rendszer esetében ehhez szükséges a szavazatok legalább 50%-ának megszerzése. Amennyiben ez nem valósul meg második fordulót tartanak vagy az alternatív szavazat módszerét alkalmazzák⁶. Az ilyen típusú rendszerek leginkább a kétpártrendszer kialakulását segítik elő, ezzel párhuzamosan pedig a parlamenti pártok számának csökkenését is előidézhetik. Előnyként nevezhető meg, a választók és képviselők közötti közvetlenebb kapcsolat, a stabil és többségi kormány léte, illetve a politikai verseny mérséklése. Azonban a relatív többségi rendszerek legtöbbször súlyosan aránytalan képviseletet biztosítanak. A szavazatok többségét szerző párt ellenzékbe szorulhat, továbbá a kisebb politikai pártok parlamentbe való bejutását erősen akadályozza. (Enyedi – Körösi, 2004: 243-245; Körösi, 2000: 363-369)

Az *arányos rendszerek* egyfajta előfutárának tekinthetjük John Stuart Mill gondolatait. Mill úgy látta, hogy a többség szükségtelenül korlátozza az eltérő véleményű kisebbségeket. Továbbá sérelmezte, hogy a parlamenti képviselők csupán a saját szavazóik érdekét képviselik. Ez a gondolkör nagyban hozzájárult a későbbi arányos megoldások kialakulásához. Leggyakrabban pedig a pártlistás változatát alkalmazzák. Azonban nem csak a pártlistás változat áll rendelkezésre, hanem többmandátumos választókerületi beosztást is lehet alkalmazni, mint például Írországból. *Ilyen módon az arányos rendszerek pártlistákra való szavazással történő kizárólagos azonosítása helytelen.* Mivel a mandátumok kiosztása a

⁶ A második fordulóra jutás szabályai igen változatosak. Továbbá amennyiben több, mint két jelölt jut tovább az első fordulóba már nem szükséges az abszolút többség megszerzése. Az alternatív szavazat esetében pedig a választók kifejezhetik a szavazatuk mellett második, harmadik vagy akár további preferenciáikat. Ha egy jelölt nem tud abszolút többséget szerezni, akkor a legkevesebb szavazatot kapó jelölt kiesik. A rá érkező preferenciaszavazatokat pedig elsődleges szavazatként kezelik. Az eljárást addig kell folytatni amíg egyetlen jelölt nem szerez abszolút többséget. (Enyedi – Körösi, 2004: 244-245; Körösi, 2000: 367-369)

többségi rendszerekkel ellentétben sokkal kevésbé egyértelmű így az alkalmazott matematikai eljárás jelentősége is nagyobb. (Enyedi – Körösenyi, 2004: 246-248; Mill, 1980: 112-113)

Magyarországon 1990 óta ezek közül 2 volt használatban. A d'Hondt módszer és a Hagenbach-Bischoff-kvóta. Előbbi eljárás során osztószorozatokot kell képezni minden szavazatot kapott párt esetében, amely során a leadott szavazatok számát minden esetben a már kiosztott mandátumok számával, plusz eggyel kell elosztani. Tehát az első mandátum megszerzése előtt még eggyel kell osztani. Ennek következtében a legelső kiosztható mandátum a legtöbb szavazatot kapott párté, a többi mandátum pedig a legnagyobb osztatok alapján kerül kiosztásra⁷. (Enyedi - Körösenyi, 2004: 250) A másik matematikai módszer a Hagenbach-Bischoff-kvóta (vagy Droop-kvóta). Ez a legnagyobb maradék vagy kvóta rendszerek sorát gyarapítja. A módszer lényege, hogy megadja az egy mandátum megszerzéséhez szükséges szavazatszámot (a kvótát). Azon mandátumot (vagy mandátumokat), amelyeket nem lehet kiosztani a kvóta alapján pedig a legnagyobb maradék szavazatokkal rendelkező pártok kapják. A mandátumszámot pedig az adott pártra érkező szavazatok és a kvóta osztata határozza meg (Bayer, 2000: 219). A kvóta kiszámítási módja a következőképpen néz ki:

$$\text{Kvóta} = \frac{\text{Leadott összes szavazat } (v)}{\text{Kiosztható mandátumok száma} + 1 \text{ } (m+1)}$$

Forrás: Lijphart, 1997: 95

A vegyes rendszerek esetében az adott választási rendszer többségi és arányos elemet is tartalmaz. Ennek sajátossága pedig, hogy mindkét választási rendszertípus (többségi és arányos) tulajdonságai felől érdemes és kell is vizsgálni. A konkrét rendszer működését leginkább a többségi és arányos elvek rendszeren belüli súlya és a korábban leírt sajátosságok érvényesülése határozza meg. (Enyedi – Körösenyi, 2004: 248)

A választási rendszerek egyes típusai igencsak különböznek egymástól (akár országoként is) és más-más cél elérésére alkalmasak. Minden esetben az adott ország politikai rendszerének és társadalmának sajátosságait leginkább szolgáló választási rendszereket kell létrehozni. Az esetleges változtatásokat pedig gondosan elő kell készíteni és megfelelően, valamint hatékonyan szükséges végrehajtani. Továbbá a lehetséges módosítások elvetését is alaposan ajánlott átgondolni, valamint megvitatni.

⁷ A d'Hondt módszer a legmagasabb átlag-formulák csoportjába tartozik. A hasonló típusú formulák között pedig a legkevésbé arányos és leginkább a nagy pártoknak kedvez. Szemben a Saint-Laguë-módszerrel, amely a d'Hondt-módszertől eltérő osztószorozatot használva kiegyensúlyozottabban kezeli a kis és nagy pártokat. (Lijphart, 1997: 70; Lijphart, 1990: 484)

1.4 Az aránytalanságot okozó lehetséges tényezők

A választási rendszerek tökéletes arányossága csupán illúzió. Több millió szavazat átalakítása néhány száz vagy adott esetben még kevesebb mandátummá bizonyos mértékű aránytalanság mellett lehetetlen. Azonban léteznek olyan hatások, amelyek az egyes rendszerekben már meglévő aránytalanságokat tovább erősíthetik. Az egyik ilyen tényező az alacsony körzeti magnitúdó. Abban az esetben amikor ez a szám csupán 1 értelemszerű a súlyos aránytalanság. Mivel a mandátumok 100%-ának megszerzéséhez a szavazatok többségét sem feltétlenül szükséges megszerezni. Ez a jelenség leginkább a relatív többségi rendszerek sajátja. A parlamentbe való bejutás mellett az egész választási rendszer aránytalanságához is hozzájárulhat a választási küszöb alkalmazása. Az explicit és implicit küszöbök bizonyos számú szavazat „eltűnése” mellett ahhoz is asszisztálnak, hogy egyes pártok szavazótáborai képviselő nélkül maradjanak hazájuk parlamentjében. Ami már nem csak a választási rendszer arányosságának szempontjából tűnik aggályosnak. Ez a jelenség a teljes politikai rendszerbe vetett bizalom csökkenéséhez is vezethet. (Gallagher, 1997: 119-121)

A talán legismertebb és a tudományos publikációk által is széleskörben vizsgált aránytalanságot okozó jelenség a *gerrymandering*, vagyis a „választókerület-manipuláció” (Tóth, 2017: 48). A szóösszetétel Elbridge Gerry egykori massachusettsi kormányzó nevéből és az általa szalamandra formájúra alakított választókerületéből származik. A természetellenes formájú választókerület kialakításának célja pedig saját választóinak koncentrálása és az ellene szavazók szétszórása volt. (Sartori, 2003: 38) A *gerrymandering* a választókerületekre vonatkozó általános követelmények tekintetében képes komoly zavart okozni. Az említett feltételek közé tartozik az összefüggő terület, a kerületek megközelítőleg azonos népessége és a körzetek kompakt alakja. (Gatesman – Unwin, 2020: 167) Fontos megemlíteni, hogy a körzetek újrarájzolása sokszor indokolt módon például a népességmozgás lekövetésének érdekében történik. Ez a folyamat az Egyesült Államokban például a tízévente tartott népszámlálás után esedékes. A választókerületek határainak átrajzolásával pedig az egyes kerületek népességszáma közötti nagymértékű eltéréseket kívánják elkerülni. Azonban attól függően, hogy mely szerv felelős ezért a folyamatért visszaélésekre adhat okot. A *gerrymandering* két legismertebb technikája a *packing* és a *cracking*. A *packing* az adott párt választóinak egy kerületbe való gyűjtését célozza és a fellegrár kialakításával hatalmas többség alakulhat ki az érintett kerületekben, a többi kerületben azonban az ellenfél fog nyerni. A másik gyakran alkalmazott technika a *cracking*, vagyis a feldarabolás mondhatni egyfajta szétszórás. A cél a másik párt szavazóinak viszonylag egyenlő elosztása a kerületek között, így az előbb említett párt minden kerületben szoros vereséget fog elszenvedni (Czene-Joó, 2019: 113-114).

John N. Friedman és Richard T. Holden már 2008-ban megjelent tanulmányukban is felhívták a figyelmet arra, hogy a *gerrymandering* minden eddigénél hatékonyabb eszközzé vált és a technológia fejlődése nyomán, valamint még több információ segítségével már szinte sebészi pontossággal lehet egyes választókerületeket átrajzolni⁸. (Friedman – Holden, 2008: 135)

1.5 Röviden a dolgozat kutatásának módszertanáról

Ezúton érdemes feleleveníteni a dolgozat elején már ismertetett kutatási kérdést. Ami arra vonatkozott, hogy a 2010-es választásokig érvényben levő vagy a 2014-es választásokkal „bemutakozó” választási rendszer keretei között van-e nagyobb esély az aránytalanság kialakulására. Az aránytalanság esélyének vizsgálata ingoványos talaj és ugyan az aránytalansági mutatók változása arra a kérdésre már választ adhat, hogy az aránytalanság csökkent vagy növekedett a két választási rendszer tekintetében. Azonban az aránytalanság esélyének kialakulására ez még nem fogadható el teljes értékű válaszként. Így a pusztán számok mellett a két rendszer arányosságát torzító elemeinek részletes vizsgálata lehet a megoldás. A lehetséges elemeket pedig az előzőekben már részletesen ismertettem. Mielőtt a további vizsgálati szempontok kerülnek sorra be szeretném mutatni a kutatás gerincét és a konkrét adatokat biztosító mutatókat. Az egyik ilyen a *Gallagher-index* vagy a legkisebb négyzetek indexe. A Gallagher-index nagy előnye, hogy érzékenyebben reagál a valóban súlyos eltérésekre a többi mutatóhoz képest. Illetve a szintén igen gyakran használt *Loosemore-Hanby-index*-szel szemben nem túlozza el a választási rendszerek aránytalanságait. A nagy különbségek nagyobb súlyozása úgy történik, hogy azokat négyzetre emeli. Összegüket ½-el szorozza majd gyököt von az eredményből. Ezek alapján az index kiszámítása a következő módon történik:

$$LSq = \sqrt{\frac{1}{2} (\sum |Vi\% - Mi\%|^2)}$$

Forrás: Nagy, 2015: 142

A képletben V az adott párt szavazatarányát M pedig adott párt mandátumarányát jelöli. Egy választás eredményének Gallagher-indexét az összes párt szavazat- és mandátumarányának

⁸ Véleményem szerint pedig az eltelt 16 év során érzékelhetően felgyorsult technikai fejlődésének köszönhetően a fentebbi állítás még inkább igaznak bizonyul. Továbbá olyan tényezőket is érdemes felvillantani, amelyek nincsenek beépítve a választási rendszerbe. Azonban a választás eredményére, ezáltal pedig az arányosságra is hatással vannak. Ilyen lehet például a médiapiac teljes leuralása egyetlen szereplő által vagy a kampánypénzek súlyosan egyenlőtlen elosztása. Igen súlyos esetben az előbb leírtakat az „egyenlőtlen játéktér” (Bozóki – Hegedűs, 2017: 15) fogalmával lehet összefoglalni, amely a kompetitív autoriter rendszerek sajátossága. Lényege, hogy a demokratikus intézmények nem szűntek meg formálisan, a politikai küzdelem tehát továbbra is a meglévő keretek között zajlik. Azonban a hatalmon lévők saját előnyszerzésük érdekében használják fel az államot és annak intézményeit. (Bozóki – Hegedűs, 2017: 15)

négyzetre emelt különbségének abszolútértéke adja. Amelyet még meg kell szorozni $\frac{1}{2}$ -el majd az eredményből gyököt kell vonni (Nagy, 2015: 139-142). Az index sokkal inkább választásról választásra mintsem egy-egy párt eredményének tekintetében képes jelezni az aránytalanság mértékét. Illetve jobban képes jelezni a ritkább előfordulását, de igen nagy mértékű eltéréseket, mint a gyakoribb, de kisebb mértékű aránytalanságokat. Amelyek egyébként sokszor a választási rendszerek természetes velejárói (Gallagher, 1997: 116).

A következő mutató az *arányossági együttható*, amely ugyan nem a választási rendszer egészére vonatkozik. Azonban egyszerűsége mellett is fontos információt tud nyújtani. Az arányossági együttható az egyes pártok alul- és felülreprezentáltságát hivatott megmutatni, így a rendszeren belüli részaránytalanságokra képes felhívni a figyelmet. Két választási rendszer összehasonlításakor és hasonló mértékű aránytalanságok esetén alkalmas arra, hogy az alapvető különbségeket a rendszerek működésében bebizonyítsa és felmutassa. Az arányossági együttható kiszámítása rendkívül egyszerű:

$$A_e = \frac{M\%}{V\%}$$

Forrás: Nagy, 2015: 137

Hasonlóan az előző képlethez M szintén a mandátumarányt míg V a szavazatarányt jelöli. Megfelelő súlyozással egyébként a választási rendszer egészének aránytalansága is kifejezhető az arányossági együtthatókkal (Nagy, 2015: 137-138).

Úgy gondolom, hogy az aránytalanság mértékét mutató adatok mellett a választási rendszerek pártokra és pártrendszerre gyakorolt hatását is érdemes vizsgálni. Ugyanakkor nem csak a választási rendszerek hatnak a pártrendszerre és a választásokon induló pártokra. Hanem a pártok indulási stratégiái is lekövethek a választási rendszerek sajátosságait és adaptálódhatnak azok működéséhez. A vizsgált választási rendszerek és eredmények konkrét pártrendszerre gyakorolt hatását leginkább a *pártok effektív számával* lehet kifejezni. A mérőszám azt képes megmutatni, hogy az adott parlament összetétele hol áll az egypárti dominancia és több hasonló erejű párt viszonylagos erőegyensúlya között. A pártok effektív számát a következőképpen lehetséges kiszámítani:

$$N = \frac{1}{\sum p_i^2}$$

Forrás: Enyedi – Körösenyi, 2004: 143

Rein Taagepara egyébként egy *kiegészítő index* használatát is javasolja, mivel egy a mandátumok abszolút többségével rendelkező párt befolyásolni tudja a pártok effektív számának értékét. Ez alapján a legnagyobb párt mandátumarányát el kell osztani 1-gyel, ha az eredmény kevesebb, mint 2 akkor az jelzi az egypárti dominanciát. (Taagepara, 1999: 500-503)

A konkrét számokat szolgáltató mutatók mellett fontosnak tartom az 1990 óta megtartott választások tekintetében a pártok indulási stratégiáit is röviden megemlíteni. Illetve az effektív pártszám segítségével a választás utáni pillanatok pártrendszerét is lehetséges felvázolni. Véleményem szerint az arányossági mutatókat csak a pártrendszer változását szemléltető adatokkal együtt lehet megfelelően értelmezni.

2. Az 1990 óta érvényben lévő két országgyűlési választási rendszer legfontosabb jellemzőinek bemutatása

A továbbiakban az 1990 óta eltelt 34 év két országgyűlési választási rendszerének legfontosabb jellemzői kerülnek bemutatásra. Egyelőre a két rendszer értékelése nélkül. Arra majd a dolgozat végén keríték sort minden fontos adat ismeretében.

Ahogy az 1. táblázatban is látható a két választási rendszer egyaránt vegyes jellegű. Azonban a most is érvényben lévő rendszer tett egy lépést a többségi elem túlsúlya felé. Mivel 2014 óta a mandátumok nagyobb részét osztják ki egyéni választókerületekben, mint országos listán. Jelentős különbség még az Országgyűlés létszámában mutatkozik. Erről a dolgozat végén bővebben értekezek. Talán a legfontosabb újítás az ún. győzteskompenzáció vagy győztespremiáció. A köznyelvben egyébként legtöbbször az előbbi kifejezés jelenik meg. Azonban a már eleve győztes pártnak nincsen szüksége semmilyen kompenzációra. Így a dolgozat során a szakmailag helytállóbb utóbbi kifejezést fogom használni. Ennek lényege, hogy az egyéni választókerületekben a mandátumot nem szerző jelöltekre leadott szavazatok pozitív töredékszavazatok formájában az országos listára kerülnek. Továbbá a győztes jelölt által „fel nem használt” szavazatok is. Ez annyit jelent, hogy a győztes jelölt és a második helyezett szavazatszámainak különbségéből kivonva 1-et megkapjuk a győztes jelölt országos listájára kerülő további pozitív töredékszavazatokat. (Tóth, 2015: 241-242; 2011. évi CCIII. törvény)

Szintén fontos különbség, hogy a határon túli (tehát nem a külföldön tartózkodó és itthon állandó lakhellyel rendelkező) magyar állampolgárok is választójogot kaptak a 2014-es országgyűlési választásoktól kezdődően⁹. Minden kettős állampolgár szavazhat, amennyiben a választás előtt felvételét kéri a névjegyzékbe. A határon túli és névjegyzékbe felvett állampolgároknak csupán egy szavazata van, amit pártlistára adhatnak le. Tekintve, hogy nem rendelkeznek állandó magyarországi lakóhellyel így nem meglepő, hogy egyéni

⁹ 2010-ben a kormány egyik első intézkedésének értelmében megnyílt a lehetőség a magyarországi lakóhellyel nem rendelkezők számára, hogy kedvezményes honosítással magyar állampolgárságot szerezzenek. (Szoboszlai – Wiener, 2016: 367)

választókerületi jelöltekre nem szavazhatnak. A levélben történő szavazás lehetősége pedig biztosított a kettős állampolgárok számára. (Tóth, 2015: 242) Meglátásom szerint ezek a két választási rendszer közötti legfontosabb különbségek a kutatásom szempontjából.

1. táblázat: Az 1990 óta érvényben lévő választási rendszerek legfontosabb jellemzői. Saját készítés.

Legfontosabb jellemzők	1990 és 2010 között használt rendszer	2014-től használt rendszer
Országgyűlés létszáma	386	199
Egyéni választókerületek száma	176	106
Listáról kiosztható mandátumok száma	210 (max. 152 területi listáról, min. 58 országos listáról)	93
Bejutási küszöb	5% (1990-ben 4%; 1994-től 2 párt esetén 10%, 2-nél több párt esetén 15%)	5% (2 párt esetén 10%, 2-nél több párt esetén 15%)
Egy- vagy kétfordulós volt a lebonyolítás?	Kétfordulós, ha az egyéni választókerületekben nem volt abszolút többsége egy jelöltnek vagy nem jelent meg a szavazókorúak legalább 50%-a (érvényességi küszöb). Területi listás ágon csak utóbbi elmaradása esetén.	Egyfordulós (relatív többség is elegendő az egyéni választókerületekben, érvényességi küszöb nincs)
Az arányos és többségi elem megoszlása a mandátumkiosztásban	54,4% - arányos 45,6% - többségi	46,7% - arányos 53,3% - többségi
Jelölállítási feltételei az egyéni választókerületekben	750 aláírás, nincs többes ajánlás	500 aláírás, többes ajánlás lehetősége
Országos (és területi) lista állításának feltételei	Területi lista: jelölt állítása a választókerületek negyedében, de legalább 2-ben Országos lista: 7 területi lista állítása	Legalább 14 megye és a főváros 71 választókerületében jelölt állítása (korábban 9 megye és a főváros 27 választókerületében volt szükséges)
Alkalmazott matematikai eljárások	Területi lista: Hagenbach-Bischoff kvóta Országos lista: d'Hondt eljárás	d'Hondt eljárás

Források: Hubai, 2001: 96; Szoboszlai – Wiener, 2016: 233-237; Tóth, 2015: 233-242

3. Az 1990 és 2010 közötti választások arányossági vizsgálata

Az elméleti alapok lefektetése és a két választási rendszer legfontosabb jellemzőinek bemutatása után kezdem a dolgozat kutatási kérdéséhez kapcsolódó arányossági szempontok részletes vizsgálatát. Ugyan a választásokat megelőző politikai helyzet rövid ismertetése is fontos lenne. Erre azonban hely hiányában nincsen módom. Ennek következtében igyekszem a pártok indulási stratégiáira, az arányossági mutatókra és a pártrendszer változásaira fókuszálni.

3.1 Az 1990-es választás arányossági vizsgálata

Az első forduló 65,11%-os részvétel mellett zajlott. Viszont a részvételi hajlandóság a második fordulóra igen komolyan megfogytakozott. Ebben a fordulóban a választásra jogosultak 45,54%-a járult az urnákhoz. Az első fordulóban 166 egyéni választókerületben lett érvényes, de eredménytelen a szavazás. 5 egyéni kerületben megszerezte az egyik jelölt a szavazatok abszolút többségét, másik 5 kerületben viszont a részvétel nem érte el az érvényességi küszöb

értékét. Az egyéni kerületi versengésben az MDF és az SZDSZ fölénye rajzolódott ki. Előbbi 74, utóbbi pedig 64 kerületben szerzett vezetést az első fordulóban. A fennmaradó 28 körzetből 10-ben az FKgP fordult az első helyen. A maradék 8 első helyen pedig a többi párt osztozott. Ahogyan az várható volt a két forduló között egyeztetések indultak a lehetséges együttműködésekről. Az MDF és KDNP fémjelezte keresztény/nemzeti, valamint a Fidesz és az SZDSZ alkotta liberális tömörülés kialakulásának azonban gátat szabott az FKgP tevékenysége. Mivel a kisgazdák több esetben is az SZDSZ javára léptették vissza jelöltjeiket. Illetve a többi párt sem feltétlenül követte a keresztény/nemzeti és liberális eszmék elválasztását az együttműködések során. Viszont egyre inkább látszódott, hogy az MDF kizárja az SZDSZ-szel való együttműködés lehetőségét. (Wiener, 2010: 330-331; Nemzeti Választási Iroda, 2024)

Az MDF fölényt győzelmet aratott a második fordulóban. Ahogyan az a 3. mellékletben is látható. A fennmaradó 166 egyéni kerületből 111-ben szereztek mandátumot, 29 alkalommal pedig a rivális SZDSZ ellen sikerült fordítani az eredményen. Így végül az MDF 114, az SZDSZ pedig csupán 37 egyéni kerületi mandátumot tudott szerezni. 11 mandátum jutott még erről az ágról az FKgP-nek, 3 a KDNP-nek, 2 a Fidesznek és csak 1 az MSZP-nek. Az eredmények tükrében világossá vált, hogy a választást az MDF nyerte. Azonban a párt nem szerezte meg a mandátumok abszolút többségét, így koalíciókötésre kényszerült. Mivel a párt már korábban kizárta az SZDSZ-szel való együttműködést, így az FKgP és a KDNP részvételével jött létre a kormánykoalíció. Amely a mandátumok 59,33%-át birtokolta. Az MDF nagyarányú győzelmét elsősorban a jobboldali pártok közötti „átszavazás” okozta. Míg a liberális és baloldali pártok között nem volt nyoma hasonló koordináltságnak. (Kovács, 1991: 73; Wiener, 2010: 335; Nemzeti Választási Iroda, 2024)

A 2. táblázatban látható *15,99-es Gallagher-index véleményem szerint jelzi, hogy a választás eredménye súlyosan aránytalan és maga a választási rendszer is hajlamos az aránytalanságokra. A két legsúlyosabb aránytalanságot okozó tényező a győztes MDF felülreprezentáltsága, illetve az Országgyűlésbe be nem jutó pártok szavazatainak összesített 12,68%-os eredménye*¹⁰. Az MDF listás szavazatarányához képest 72%-kal (!) szerzett több mandátumot, ezzel hozzájárulva a Gallagher-index magas értékéhez. A jelenség leginkább annak köszönhető, hogy a választási rendszer egyébként is aránytalanabb egyéni kerületi ágán kiosztható mandátumok majdnem 65%-át az MDF jelöltjei nyerték el. Az Országgyűlésbe be

¹⁰ Az Agrárszövetség két egyéni választókerületben mandátumot nyerő jelöltjei az Országgyűlés alakuló ülésén a független képviselőkhöz, illetve az SZDSZ frakciójához csatlakoztak. Tehát a mandátum nélkül maradó pártok összesített szavazataránya így 15,81%-ra rúg, ezzel pedig 777 777 szavazat „veszett el”. Ezt a listás szavazatszámot csupán az MDF és az SZDSZ tudta meghaladni. (Nemzeti Választási Iroda, 2024)

nem jutó pártok igen magas összesített eredménye is nagyban hozzájárul az aránytalansághoz, ez pedig a képviselet nélkül maradó választópolgárok jelentős száma miatt is sok kérdést vet fel. Az *effektív pártszám 3,75-ös értéke azt mutatja, hogy a pártok száma alapján hatpárti Országgyűlésen belül a pártok közötti viszonylagos erőegyensúly valósul meg. A kiegészítő index 2,35-ös értéke azonban sokkal inkább két releváns párt jelenlétét jelzi.* Emellett pedig mutatja, hogy nincsen olyan párt, amely abszolút többséggel rendelkezne. (Szoboszlai – Wiener, 2016: 237-238; Nemzeti Választási Iroda, 2024)

2. táblázat: Az 1990-es választás arányosságára vonatkozó mutatók. Saját készítés

Párt	Szavazatarány	Mandátumarány	Különbség	Különbség ²	Arányossági együttható
MDF	24,73%	42,49%	-17,76	315,42	1,72
SZDSZ	21,39%	24,35%	-2,96	8,76	1,14
FKgP	11,73%	11,40%	0,33	0,11	0,97
MSZP	10,89%	8,55%	2,34	5,48	0,79
Fidesz	8,95%	5,70%	3,25	10,56	0,64
KDNP	6,46%	5,44%	1,02	1,04	0,84
Agrárszövetség	3,13%	0,52%	2,61	6,81	0,17
Függetlenek	0%	1,55%	-1,55	2,40	-
Egyéb pártok	12,68%	0%	12,68	160,78	-
Különbség összesen	511,38				
Különbség fele	255,69				
Gallagher-index	15,99				
Effektív pártszám	3,75				
Kiegészítő index	2,35				

Forrás: Saját számítások a Nemzeti Választási Iroda honlapján található adatok alapján, illetve Wiener, 2010: 329

A rendszerváltás utáni legelső választás rögtön megmutatta a létrehozott rendszer hátrányait és igen aránytalan eredményt hozott. Azonban egy stabil többségű kormánykoalíció tudott létrejönni, ami egy hasonlóan új politikai helyzetben kiemelten fontos.

3.2 Az 1994-es választás arányossági vizsgálata

A részvételi adatok mindkét forduló esetében növekedést mutattak 1990-hez képest. Az első fordulóban a választópolgárok 68,92%-a, a második fordulóban pedig 55,12%-a adta le szavazatát. Az egyéni kerületi első fordulóban csak 3 mandátumot osztottak ki. Azonban szoros versenyre nem lehetett számítani a továbbiakban, mivel az MSZP szerezte a legtöbb területi listás szavazatot. Emellett 160 egyéni kerületben pedig első helyen végeztek a párt jelöltjei. Az SZDSZ és az MDF mind a területi listás, mind az egyéni kerületi ágon a második és harmadik helyet szerezte meg. A Fidesz és az FKgP visszaesett, míg a KDNP javítani tudott 1990-es eredményén. (Szoboszlai – Wiener. 2016: 256-263; Nemzeti Választási Iroda, 2024)

Tekintve, hogy az első fordulóban a három „blokkból” egy-egy párt (az MDF, az SZDSZ és az MSZP) végzett legtöbb esetben az első három hely egyikén az egyéni választókerületekben, így a második fordulóra készülve az alkalmi koalíciók kötésének esélye gyakorlatilag nulla volt. A jobboldali pártok pedig végül hallgatólagosan sem voltak hajlandóak támogatni az SZDSZ-t az

MSZP megfélemezésének érdekében. Ennek nyomán a 4. melléklet adataiból észrevehető, hogy a választást fölényesen nyerte az MSZP. Tehát ezúttal elmaradt a második forduló meglepetés. Az SZDSZ, az MDF, az FKgP és a Fidesz mandátumszáma is csökkent 1990-hez képest. Így a mandátumainak számát meghatszorozó MSZP mellett csupán a KDNP tudott növekedést elkönyvelni ebben a tekintetben. Az MSZP ugyan egymaga is megszerezte a mandátumok 54,15%-át, ennek ellenére a párt mégis koalíciós tárgyalásokat kezdeményezett az SZDSZ-szel. A lépés mögött megfontolt szándékok álltak, mivel az MSZP növelni akarta a hazai és külföldi legitimitását, csökkenteni a kommunista utódpart kormányra kerülésével kapcsolatos félelmeket. Illetve a tervezett súlyos lépések miatti felelősséget sem kívánta egyedül viselni. Így a mandátumok 72,03%-át birtokló koalíció jött létre. (Szoboszlai – Wiener, 2016: 265; Nemzeti Választási Iroda, 2024; Stumpf, 1994: 582-583)

Úgy gondolom, hogy a Gallagher-index 3. táblázatban szereplő 17,00-es értéke arról tanúskodik, hogy az előző választáshoz képest az aránytalanság foka növekedett. Az aránytalanságot nagyrészt előidéző két tényező ezúttal is a győztes párt felülreprezentációja és az Országgyűlésen kívül rekedő pártok összesített szavazataránya. Az MSZP 64%-os felülreprezentáltsága ugyan kisebb, mint amit az MDF tudott felmutatni 1990-ben. Azonban a szavazat- és mandátumarány közötti különbség számszerűleg nagyobb volt, amelyet az index

3. táblázat: Az 1994-es választás arányosságára vonatkozó mutatók. Saját készítés

Párt	Szavazatarány	Mandátumarány	Különbség	Különbség ²	Arányossági együttható
MSZP	32,99%	54,15%	-21,16	447,75	1,64
SZDSZ	19,73%	17,88%	1,85	3,42	0,91
MDF	11,73%	9,84%	1,89	3,57	0,84
FKgP	8,82%	6,74%	2,08	4,33	0,76
KDNP	7,03%	5,70%	1,33	1,77	0,81
Fidesz	7,01%	5,18%	1,83	3,35	0,74
Agrárszövetség	2,10%	0,26%	1,84	3,39	0,12
Független	0%	0,26%	-0,26	0,07	-
Egyéb pártok	10,49%	0%	10,49	110,04	-
Különbség összesen	577,68				
Különbség fele	288,84				
Gallagher-index	17,00				
Effektív pártszám	2,90				
Kiegészítő index	1,85				

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda 1994-es választásokra vonatkozó adatai, továbbá Hubai, 2001: 102

kiszámítása során a négyzetre emelés tovább fokozott. A szocialisták fölénye az egyéni választókerületekben még inkább nyomasztó volt, mint az MDF eredményei 1990-ben. A parlamentbe be nem jutó pártok összesített szavazataránya pedig ezúttal is meghaladta a 10%-

ot¹¹. Külön érdekesség, hogy a győztes MSZP-t kivéve az összes parlamentbe jutó párt alulreprezentált. Ez a jelenség szintén annak köszönhető, hogy az arányosságot képviselni hivatott területi listás eredményekhez képest az MSZP dominálta az egyéni kerületi versengést. *Az effektív pártszám 2,90-es értéke jelzi, hogy van olyan párt, amely abszolút kiemelkedik a mezőnyből és többnyire kisebb pártok veszik körül.* Az 1994-ben megalakuló parlamentbe ezúttal is 6 párt jutott be, azonban a pártrendszer a hatpárti egyensúly és az egypárti dominancia között valahol félúton helyezkedett el. A korábban említett *kiegészítő index szerepe ebben az esetben fontos igazán, ennek 1,85-ös értéke jelzi, hogy van olyan párt, amely egymaga többséget tudott szerezni. Ennek tetejében pedig a másik releváns párttal, az SZDSZ-szel kötött koalíció gyakorlatilag 2 táborra osztotta az Országgyűlést.* Egy nagyon erős többséggel rendelkező kormányra és egy szinte jelentéktelen ellenzékre. (Nemzeti Választási Iroda, 2024) Az eredmények tükrében az átrendeződés 1990-hez képest jelentős, a jobboldal térnyerése után a baloldal dominált. Az 1994-es választás pedig a választási rendszer legrosszabb arcát is kidomborította, mivel az aránytalanság 1990-hez képest növekedett. Tehát a rendszer „arányosító” elemei az első két választás alkalmával nem voltak képesek ellensúlyozni a győztes párt aránytalanul nagy előnyét.

3.3 Az 1998-as választás arányossági vizsgálata

Az első forduló 56,26%-os részvételt hozott. Ez pedig a második fordulóra is csak 57,01%-ra növekedett. Az MSZP közel megismételte 1994-es területi listás eredményét. Legfőbb kihívójává azonban a Fidesz lépett elő. Az FKgP erősödése mellett az SZDSZ hatalmasat zuhant, az MDF pedig az 5%-ot sem tudta elérni. Viszont új szereplőként a szélsőjobboldali MIÉP jelent meg. Továbbá az előző két ciklusban az Országgyűlésbe bejutó KDNP is 5% alatt maradt. Az egyéni kerületi első fordulóban egyetlen jelölt érte el az abszolút többséget. Így 175 választókerületben volt szükség második fordulóra. Az MSZP jelöltjei ezúttal 113-szor végeztek az élen, míg Fidesz jelöltjei „csak” 41 alkalommal fordultak az élen. Mivel azonban a második és harmadik helyek többségét a Fidesz és az FKgP jelöltjei szerezték meg így nem volt lefutottnak tekinthető a második forduló. Ráadásul a jobboldali pártok összességében több területi listás szavazatot gyűjtöttek. (Szoboszlai – Wiener, 2016: 274-286; Nemzeti Választási Iroda, 2024)

¹¹ Szigorúan véve az Agrárszövetség listájára szavazók ismét képviselő nélkül maradtak, mivel nem volt lehetőség külön frakció alakítására. Így az Országgyűlésbe be nem jutó pártokra jutó szavazatok aránya meghaladja a 12%-ot, a szavazatok száma pedig közelíti a 700 ezret. (Nemzeti Választási Iroda, 2024; Hubai, 2001: 102)

Az 5. melléklet adatainak tanúsága szerint hatalmas fordulat következett be. A legtöbb mandátumot nem a legnagyobb esélyes MSZP, hanem a Fidesz szerezte meg. Emellett az FKgP a legjobb, az SZDSZ pedig a legrosszabb eredményét érte el 1990 óta. A MIÉP az 5%-os küszöb átlépésének köszönhetően részesülhetett a listás mandátumokból. Míg az MDF kizárólag egyéni kerületi mandátumainak köszönhetően maradt parlamenti erő. Az is eldőlt továbbá, hogy a KDNP egyetlen mandátumot sem tudott szerezni, ezzel pedig kívül rekedtek. A Fidesz MDF-fel való együttműködése és az FKgP jelöltjeinek visszalépései meghozták a kívánt eredményt. Ugyanis ezen három párt alakíthatta meg a kormánykoalíciót is, amely a mandátumok 55,18%-át birtokolta. Ezzel pedig ismét viszonylag kiegyensúlyozott lett kormány és ellenzék viszonya. A sikert minden bizonnyal a jobboldali szavazók fegyelmezettsége hozta el. (Szoboszlai – Wiener, 2016: 286; Nemzeti Választási Iroda, 2024; Wéber, 2010: 378)

4. táblázat: az 1998-as választás arányosságára vonatkozó mutatók. Saját készítés

Párt	Szavazatarány	Mandátumarány	Különbség	Különbség ²	Arányossági együttható
Fidesz	29,48%	38,34%	-8,86	78,50	1,30
MSZP	32,92%	34,72%	-1,80	3,24	1,05
FKgP	13,15%	12,44%	0,71	0,50	0,95
SZDSZ	7,57%	6,22%	1,35	1,82	0,82
MIÉP	5,47%	3,63%	1,84	3,39	0,66
MDF	2,80%	4,40%	-1,6	2,56	1,57
Független	0%	0,26%	-0,26	0,07	-
Egyéb pártok	8,61%	0%	8,61	74,13	-
Különbség összesen	164,21				
Különbség fele	82,11				
Gallagher-index	9,06				
Effektív pártszám	3,45				
Kiegészítő index	2,61				

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda 1998-as választásokra vonatkozó adatai, illetve Wéber, 2010: 377

Azt gondolom, hogy az 1998-as választás eredményeinek 9,06-os Gallagher-index értéke arról tanúskodik, hogy az eddig vizsgált 3 választás közül ez hozta a leginkább arányos eredményt. Ahogyan a 4. táblázatban is látható az aránytalanságot előidéző 2 legfontosabb tényező ezúttal is a győztes párt felülreprezentáltsága. Valamint az 5%-os küszöböt el nem érő pártok összesített listás szavazataránya. Azonban fontos látni, hogy az 1990-es és 1994-es választásokhoz képest 1998-ra a győztes párt mandátumtöbblete nem olyan óriási mértékű. Felülreprezentáltsága is „csak” 30%-os, amely az előző két választás hasonló adatainak nagyságrendileg a fele. Folytatódott az a tendencia miszerint a parlamenten kívül maradó pártokra érkezett szavazatok aránya választásról választásra csökken. 1998-ban az előbb említett pártokra érkező területi listás szavazatok aránya 8,61% volt. A rájuk érkező szavazatok számában még drasztikusabb csökkenés vehető észre, azonban ez nagy részben az alacsonyabb részvételnek köszönhető. Az effektív pártszám 3,45-ös értéke véleményem szerint arról árulkodik, hogy 1990 után ismét a

hatpárti egyensúly és az egypárti dominancia közötti félúton helyezkedett el a parlament a választásokat követően. A kiegészítő index értéke 2,61, tehát ismét nem volt abszolút többséget szerző párt. A két legfontosabb szereplővé egyértelműen a Fidesz és az MSZP lépett elő. (Nemzeti Választási Iroda, 2024)

Világossá vált, hogy a kétfordulós lebonyolítás súlyosan megbünteti a zárt szavazóbázisú és alacsony koalíciós hajlandósággal rendelkező pártokat. A Fidesz sikeresen integrálta szinte a teljes jobboldalt, míg az MSZP ezt már 1994-ben megtette részlegesen az SZDSZ-szel közös koalíció keretein belül. Az egykori rendszerváltó pártok alacsony támogatottsága és a liberális blokk kvázi megszűnése visszafordíthatatlanul kétpólusúvá tette a választási versengést, valamint a pártrendszert is. (Wéber, 2010: 379-380)

3.4 A 2002-es választás arányossági vizsgálata

Az első fordulóban 70,53% volt a részvételi arány, a második fordulóban pedig a szavazókorúak 73,51%-a ment el szavazni. Az MSZP és a Fidesz-MDF közös lista közötti különbség a területi listák összesített eredményeit figyelembe véve nem érte el az 1%-ot sem. Ezen két listán kívül egyedül az SZDSZ tudott az 5%-os küszöb feletti eredményt elérni. Tehát az előző ciklust a parlamentben töltő MIÉP a bejutási küszöb alatt maradt. Illetve az FKgP az 1%-ot sem volt képes elérni, a párt így parlamenten kívül maradt. Komoly emelkedést mutatott az egyéni kerületi első fordulóban kiosztott mandátumok száma. Ugyanis 45 választókerületben szerezte meg egyetlen jelölt a szavazatok abszolút többségét. Tehát 131 egyéni kerület „maradt állva” a második fordulóra. Ezek többségében (73-ban) az MSZP jelöltje végzett az élen. Emellett az SZDSZ jelöltjeinek nagy számú harmadik helyezése baloldali győzelmet vetített előre. A két forduló között mindössze 7 kerületben maradt 3 jelölt. Ezzel pedig az alkalmi koalíciók kötésének lehetősége is megghiúsult. Mivel az egyéni kerületek nagy többségében az ideológiai skála bal- és jobboldalán elhelyezkedő pártok jelöltjei maradtak versenyben. A választási verseny ezzel még inkább kétpólusúvá vált. (Nemzeti Választási Iroda, 2024; Szoboszlai – Wiener, 2016: 298-306; Böhm, 2010: 405-406)

A 6. mellékletben látható mandátumszámokat tekintve a választást a Fidesz-MDF összefogás nyerte. Azonban a jobboldali szövetség a 188 megszerzett mandátum ellenére is koalíciós partner nélkül maradt. Tehát hiába szerzett több egyéni kerületi mandátumot a Fidesz-MDF szövetség köszönhetően a második fordulós jó szereplésének. Abszolút többséget mégsem sikerült szerezniük. Egyes vélekedések szerint, ha a Fidesznek még több idő állt volna rendelkezésére a két forduló közötti kampányt illetően, akkor könnyedén nagyobb fordulat következhetett volna be. Ez azonban nem történt meg, így 1994 után az MSZP ismét az SZDSZ-

szel lépett koalícióra. Minden addiginál szorosabb eredmény született 2002-ben, mindössze 10 mandátumnyi különbség alakult ki az első és a második helyezett között. Paradox helyzet állt elő, a Fidesz-MDF szövetség úgy nyerte meg a választást, hogy elveszítette azt. (Böhm, 2010: 405-407; Nemzeti Választási Iroda, 2024)

Meglátásom szerint a 2002-es választások eredményei jól kidomborítják a Loosemore-Hanby- és Gallagher-index közötti különbségeket¹². Az 1998-as választás eredményeit tekintve a Loosemore-Hanby-index értéke 12,52, amely a Gallagher-indexnél (1998 esetében ez 9,06) nagyobb aránytalanságot mutat. Ehhez képest a 2002-es eredmények tekintetében fordított a helyzet. Ebben az esetben a Loosemore-Hanby-index értéke 11,7, a Gallagher-indexé pedig 10,07. Első ránézésre azt lehet mondani, hogy a Loosemore-Hanby-index mindkét választás esetében nagyobb aránytalanságot mutat, mint a Gallagher-index. Azonban fontos látni, hogy a Loosemore-Hanby-index csökkenő aránytalanságot mutat 1998 és 2002 között. Míg a Gallagher-index éppen az aránytalanság növekedéséről tanúskodik 1998-ról 2002-re. (Nagy, 2015: 139-140)

Akkor mégis hogyan fordulhat elő, hogy a 2002-es választások eredményének Gallagher-indexe nagyobb mértékű aránytalanságot mutat, mint 1998 esetében? *A válasz véleményem*

5. táblázat: a 2002-es választás arányosságára vonatkozó mutatók. Saját készítés

Párt	Szavazatarány	Mandátumarány	Különbség	Különbség ²	Arányossági együttható
Fidesz-MDF	41,07%	48,71%	-7,64	58,37	1,19
MSZP	42,05%	46,11%	-4,06	16,48	1,10
SZDSZ	5,57%	5,18%	0,39	0,15	0,93
Egyéb pártok	11,31%	0%	11,31	127,92	-
Különbség összesen	202,92				
Különbség fele	101,46				
Gallagher-index	10,07				
Effektív pártszám	2,21				
Kiegészítő index	2,05				

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda 2002-es választásokra vonatkozó adatai (<https://www.valasztas.hu/home>)

szerint nagyon egyszerű, nagyobb arányban érkeztek szavazatok az 5%-os küszöböt el nem érő pártokra 2002-ben 1998-hoz képest. A parlamenti pártok arányossági mutatói nem okoztak különösebben magas aránytalanságot. Azonban az 5%-os küszöb alatt maradó pártokra összesen a területi listás szavazatok 11,31%-a érkezett. Tekintve, hogy 1998-ban „mindössze” 8,61% volt a parlamenten kívül rekedt pártok szavazataránya már jól látszik a két választási

¹² A Loosemore-Hanby indexet úgy kapjuk meg, hogy a választáson részt vevő pártok mandátum- és szavazatarányának különbségét (pontosabban annak abszolútértékét) megszorozzuk $\frac{1}{2}$ -el. Az így megkapott szám azt jelzi, hogy a tökéletesen arányos elosztáshoz képest a mandátumok hány százaléka „vándorolt” át más pártokhoz. Azonban sokszor az a csak részben megalapozott kritika éri az indexet, hogy nem érzékeny kellően a pártok számára. (Nagy, 2015: 139-140)

eredmény arányosságának különbsége. *Úgy látom, hogy az effektív pártszám 2,21-es értéke¹³ is arról a jelenségről tanúskodik, ami már említésre került. A magyar választási versengés bipolarizálódása 1998 után még inkább felerősödött. Az egyéni kerületekben rendezett második fordulóban ez abban csúcsosodott ki leginkább, hogy a választók az esetek túlnyomó többségében csak két jelölt közül választhattak. A kiegészítő index 2,05-ös értéke pedig ezen megállapításomat tovább erősíti. Amerikai vagy angol típusú kétpártrendszerrel azonban nem beszélhetünk, mivel egyetlen párt sem tudott abszolút többséget szerezni. Annyi azonban bizonyos, hogy egy igen erős bal- és jobboldali pólus alakult ki. (Nemzeti Választási Iroda, 2024)*

A Fidesz a vereséget követően nem vonult defenzívába, hanem folytatta az intenzív kampányt. A „lebegtetés” (Tóth – Török, 2015: 12) stratégiáját alkalmazták, tehát fenntartották a saját szavazótáborukban a bizonytalanságot. Nem kérdőjelezték meg nyíltan a választási eredményeket, azonban esetleges választási csalásokra tettek utalásokat. Rutinszerűvé váltak a politikai életben a súlyos gyanúsítások és a botránykeltés, ez pedig a választópolgárok életében is megjelent. A magyar társadalom politikai polarizációja végérvényesen megkezdődött. (Böhm, 2010: 408)

3.5 A 2006-os választás arányossági vizsgálata

A választópolgárok részvételi hajlandósága ugyan viszonylag magas volt, azonban mindkét fordulóban elmaradt a 2002-es adatoktól. Az első fordulóban a szavazókorúak 67,83%-a, míg a második körben 64,39%-a adta le voksát. Az MSZP és az ezúttal a KDNP-vel szövetségben induló Fidesz között a területi listás ágon ismét csupán 1% körüli különbség alakult ki. Az MDF és az SZDSZ a két nagy párt beolvasztási kísérleteinek ellenállva vágott neki a választásnak. Ugyan a lépésnek magas volt a kockázata, azonban mindketten elérték az 5%-os küszöböt. Igaz az MDF bennmaradása nagyjából 2000 szavazaton múlt. A MIÉP-Jobbik közös lista is jelentősen elmaradt az 5%-tól, míg a választáson induló többi erő az 1%-ot sem érte el. 2006-ban már 66 egyéni kerületi mandátum „kelt el” az első fordulóban, tehát a növekedés ebben a tekintetben folytatódott. A két nagy párt dominanciáját jelzi, hogy 176 egyéni kerületből 171-ben végeztek jelöltjeik az élen. Ráadásul a második pozícióban is elsőprő többségben ezen két erő jelöltje végzett. A hasonlóan bipoláris természetű versengés esetén a két forduló közötti szövetségekötés lehetőségei igencsak limitáltak. Ilyen módon leginkább a világnézetileg hasonló pártok között történhetnek visszaléptetések. Ez az MSZP és az SZDSZ között meg is történt.

¹³ Valamelyest árnyalja a képet, hogy az MDF az Országgyűlés alakuló ülésén külön frakciót alakított és nem is minden esetben működött együtt a Fidesszel. (Tóth-Török, 2015: 393-394; a Magyar Országgyűlés honlapja, 2024)

Illetve az MSZP két kerületben is visszaléptette saját jelöltjét. Az MDF hasonlóan cselekedett a választókerületek többségében. Azonban 24 kerületben a párt jelöltjei rivalizáltak a Fidesz-KDNP jelöltjeivel. (Szoboszlai – Wiener, 2016: 321-325; Kovács, 2010: 446-449; Nemzeti Választási Iroda, 2024)

Ahogy a 7. melléklet adatai is mutatják az első fordulóban „győztes” párt először tudta növelni előnyét a második fordulóban. A Fidesz-KDNP pedig az MSZP-vel szemben meglévő hátrányát további 7 mandátummal növelte. A verseny tehát sokkal kevésbé volt éles, mint 2002-ben. Ugyanis az MSZP-SZDSZ koalíció 210 mandátumot szerezve kényelmes többséghez jutott. Így a rendszerváltást követő választások során először nem történt kormányváltás. Azonban a Fidesz-KDNP szövetség 164 mandátummal jelentős ellenzéki erőt volt képes felmutatni. (Kovács, 2010: 449-450, Nemzeti Választási Iroda, 2024)

A 6. táblázat alapján megállapítható, hogy az eddig vizsgált választások közül a 2006-os hozta a leginkább arányos eredményt. A Gallagher-index értéke ebben az esetben 5,16¹⁴. A mutató alacsony relatív alacsony értékének két oka van. Az egyik a parlamentbe bejutó pártok tökéletes arányosságot megközelítő mandátumaránya. A másik pedig az 5%-os küszöb alatt maradó pártokra érkező szavazatok minden addiginál alacsonyabb aránya. Az MSZP 14%-os

6. táblázat: a 2006-os választás arányosságára vonatkozó mutatók. Saját készítés

Párt	Szavazatarány	Mandátumarány	Különbség	Különbség ²	Arányossági együttható
MSZP	43,21%	49,22%	-6,01	36,12	1,14
Fidesz-KDNP	42,03%	42,49%	-0,46	0,21	1,01
SZDSZ	6,50%	5,18%	1,32	1,74	0,80
MDF	5,04%	2,85%	2,19	4,80	0,57
Somogyért	0%	0,26%	-0,26	0,07	-
Egyéb pártok	3,21	0%	3,21	10,30	-
Különbség összesen	53,24				
Különbség fele	26,62				
Gallagher-index	5,16				
Effektív pártszám	2,35				
Kiegészítő index	2,03				

Forrás: Kovács, 2010: 442, illetve a Nemzeti Választási Iroda honlapján megtalálható adatok a 2006-os választásokra vonatkozóan (<https://www.valasztas.hu/home>)

felülreprezentáltsága a legalacsonyabb a legtöbb mandátumot szerző pártok körében 1990 óta. A Fidesz-KDNP pedig nagyon közel került a tökéletes arányos elosztáshoz. Az aránytalanság

¹⁴ Érdekesképpen a teljesen arányos választási rendszert alkalmazó Szlovákia 2006-os parlamenti választásának eredménye 9,34-es Gallagher-index értéket mutat. Meglátásom szerint az ilyen „magas” Gallagher-index inkább a kivételt jelenti a tisztán arányos választási rendszerek körében. Azonban jól érzékelteti, hogy a 2006-os magyarországi eredmények a választási rendszer alapvető aránytalansági hajlama ellenére nagyfokú arányosságot mutatnak. Véleményem szerint a 2006-os szlovák választás viszonylag magas Gallagher-index értékét a parlamentbe be nem jutó pártokra leadott 12%-nyi szavazat eredményezi nagyrészt (Rybář, 2007: 702).

negatív aspektusai ezúttal is a kisebb pártokat érintették. Kiváltképp az SZDSZ-t és az MDF-et. Ezen túl pedig a parlamentbe be nem jutó pártok szavazataránya rekordalacsony, 3,21%-os szintet ért el 2006-ban. *Az effektív pártszám 2,35-ös értéke továbbra is az 1998-ban megkezdődött és 2002-ben kicsúcsosodó bipolarizálódás folyamatának jelenlétéről árulkodik.* Bár a KDNP (hasonlóan az MDF-hez) külön frakciót alakított, azonban a két párt közötti együttműködés sokkal szorosabb és harmonikusabb volt. *A kiegészítő index 2,03-as értéke pedig jelzi, hogy az MSZP nagyon közel került az abszolút többség megszerzéséhez.* A választások után tehát 5 párt tudott frakciót alakítani, azonban lényegében továbbra is az MSZP és a Fidesz határozta meg a magyar pártrendszert. (a Magyar Országgyűlés honlapja, 2024; Nemzeti Választási Iroda, 2024)

A Fidesz-KDNP képviselői leginkább az MDF „renitens” magatartását tették felelőssé a választási vereségért. Ehhez képest a valóság azonban mást mutatott. Az összes MDF jelölt visszalépésével sem tudott volna a Fidesz-KDNP az abszolút többséghez szükséges 194 mandátumhoz közel kerülni. Ezzel pedig a rendszerváltást követő országgyűlési választások történetében a kormánykoalíció először őrizte meg pozícióját. Megszilárdult az MSZP által vezetett baloldali és a Fidesz nevével fémjelzett jobboldali pólus, ami a választás eredményének soha nem látott arányosságát is magával hozta. (Kovács, 2010: 449)

3.6 A 2010-es választás arányossági vizsgálata

Az első forduló 64,38%-os részvétele ugyan jelentősen elmaradt a 2002-es és 2006-os választás adataitól, azonban nem kimondottan alacsony. Ezzel szemben a második forduló részvételi aránya rég nem látott mélységekbe zuhant. Mindössze a választásra jogosultak 46,66%-a jelent meg a szavazókörokbén. A részvétel alacsony aránya az első fordulóban nagy valószínűséggel a kiábrándult és passzivitást mutató baloldali szavazóknak volt köszönhető. (Fábián, 2010: 470-472; Szoboszlai – Wiener, 2016: 342-343) Ugyanis a Fidesz-KDNP szövetség közös listája a szavazatok 52,73%-át szerezte meg a területi listákon. Ez az 1990 óta valaha látott legmagasabb elért eredmény volt a választási rendszer ezen ágán. Ehhez képest a két további legerősebb formáció, az MSZP és a Jobbik is 20% alatt maradt. Új szereplőként pedig a 7,48%-os eredményt elérő LMP jelent meg. Az MDF-SZDSZ szövetség 2,67%-os eredménye pedig azt jelentette, hogy az 1990-es választás két legnagyobb riválisa együtt sem érte el az 5%-os küszöböt. Az egyéni kerületi ágon az első fordulóban a Fidesz-KDNP jelöltjei 1 kivételével az összes választókerületben első helyen végeztek. Ezekből pedig 119 választókerületben a pártszövetség jelöltjei meg is szereztek az abszolút többséget. Ezzel tehát a Fidesz-KDNP már az első fordulóban megszerzett 206 mandátumot, a várható kormányváltás ezáltal

matematikailag is biztos volt. A fennmaradó első helyet az MSZP jelöltje szerezte meg. Nem meglepő módon a szocialisták jelöltjei végeztek legtöbbször a második helyen. Azonban ebben a tekintetben a Jobbik is jól szerepelt 60 második helyével. Így második fordulóra csupán 57 választókerületben volt szükség. (Szoboszlai – Wiener, 2016: 343-346; Fábián, 2010: 474-476; Nemzeti Választási Iroda, 2024)

A Fidesz-KDNP elsőprő első forduló győzelme az addigiakhoz képest teljesen más megvilágításba helyezte a két forduló közötti esetleges egyeztetéseket a pártok között. A szélsőjobboldali Jobbik számára nem igazán állt rendelkezésre széles mozgástér a további együttműködések tekintve. Illetve az MSZP és a Fidesz-KDNP együttműködése is elmaradt az esetleges Jobbikos győzelmek megakadályozására. Így az LMP és az MSZP közötti megállapodás tűnt logikusnak a kétharmad megakadályozására. Az LMP azonban elutasított bármilyen szövetséget és jelezték, hogy kizárólag a Jobbik esetleges győzelmeit megghiúsítandó tervezik a jelöltjeik egyoldalú visszaléptetését. Legyen akár az MSZP, akár a Fidesz-KDNP a kedvezményezett. (Szoboszlai – Wiener, 2016: 349-351)

A 8. mellékletben látható mandátumszámokból kiderül, hogy a Fidesz-KDNP alkotmányozó többséget tudott szerezni az Országgyűlésben. A pártszövetség a második fordulóra „megmaradt” 57 választókerületből 54-ben győzelmet aratott. Az MSZP végül két budapesti, a független Molnár Oszkár pedig Borsod-Abaúj-Zemplén megye 8-as választókerületében tudott mandátumot szerezni. A Fidesz-KDNP kétharmados többségének megakadályozására csupán az elvi lehetőség állt fenn. Mivel ehhez az MSZP és a Jobbik együttműködésére lett volna szükség. A Fidesz-KDNP tehát minden addiginál több mandátumot tudott szerezni, egészen pontosan 263-at. Ezzel 1990 óta először tudott szert tenni egyetlen párt(szövetség) kétharmados többségre az Országgyűlésben. (Szoboszlai – Wiener, 2016: 353-354, Nemzeti Választási Iroda, 2024)

A 7. táblázat mutatói jól jelzik, hogy a 2006-os választás viszonylag arányos eredménye inkább a ritka kivételek közé tartozik. *A Gallagher-index 12,23-as értékéhez igen nagy mértékben járul hozzá a Fidesz-KDNP elsőprő győzelme. Fontos azonban megjegyezni azt is, hogy az 1990-es és 1994-es választásokhoz képest még így is arányosabb eredmény született.* Ugyanakkor azt is érdemes megjegyezni, hogy 1994 óta először fordult elő a győztes párt(szövetség) kizárólagos felülreprezentációja. Az LMP pedig a 45%-os alulreprezentációjával új negatív rekordot állított be az eddig vizsgált választások sorában. Az 5%-os küszöb alatt maradó pártok támogatottsága nem nőtt érdemben, így ez a tényező az index értékében sem jelenik meg igazán észrevehető mértékben. Jól látható tehát, hogy egy nagyon erős támogatottságú párt hasonlóan erős ellenfél hiányában nagymértékű aránytalansághoz vezethet a választási eredmény tekintetében.

Különösen igaz ez abban az esetben, ha az egyéni kerületi versengésben szinte egyáltalán nincsen ellenfele. Az *effektív pártszám* mutatójának értéke 1,98 a 2010-es választás esetében. Tehát jelentős csökkenés látható 2006-hoz képest. A kettő alatti érték már jelzi, hogy az addig tapasztalt kvázi kétpártrendszerben változás állt be. Ezen a ponton mutatkozik meg igazán a kiegészítő index jelentősége, amelynek értéke jelen esetben 1,47. Tehát a 2010-es választás után kialakuló magyar pártrendszer a mandátumarányok alapján közelebb állt az egypárti dominanciához, mint a kiegyensúlyozott kétpártrendszerhez. Az effektív pártszám félrevezető értékét pedig meglátásom szerint az okozta, hogy a Fidesz-KDNP hatalmas mennyiségű szavazatot volt képes koncentrálni. (Nemzeti Választási Iroda, 2024)

7. táblázat: a 2010-es választás arányosságára vonatkozó mutatók. Saját készítés

Párt	Szavazatarány	Mandátumarány	Különbség	Különbség ²	Arányossági együttható
Fidesz-KDNP	52,73%	68,13%	-15,40	237,16	1,29
MSZP	19,30%	15,28%	4,02	16,16	0,79
Jobbik	16,67%	12,18%	4,49	20,16	0,73
LMP	7,48%	4,15%	3,33	11,09	0,55
Független	0%	0,26%	-0,26	0,07	-
Egyéb pártok	3,83%	0%	3,83	14,67	-
Különbség összesen	299,31				
Különbség fele	149,66				
Gallagher-index	12,23				
Effektív pártszám	1,98				
Kiegészítő index	1,47				

Forrás: Fábián, 2010: 497, illetve a Nemzeti Választási Iroda honlapján megtalálható adatok a 2010-es választásra vonatkozóan (<https://www.valasztas.hu/home>)

A Fidesz-KDNP hatalmas győzelmével ismét átalakult a pártrendszer. Az 1990-ben kialakuló mérsékelt többpártrendszer után létrejött szinte kétpártrendszert egy domináns párttal rendelkező mérsékelt többpártrendszer váltotta fel. Két „klasszikus” párt nem jutott be az Országgyűlésbe (MDF és SZDSZ), kettő új viszont igen (Jobbik és LMP).

4. A 2014 és 2022 közötti választások arányossági vizsgálata

A 2010-es választást követő években egy új választási rendszer került kialakításra. Ennek a rendszernek a legfontosabb jellemzőit már korábban ismertettem. A választási rendszer vegyes jellege nem változott. Viszont a többségi elem hangsúlyosabb lett és egyfordulós lebonyolítás került bevezetésre. Az Országgyűlés létszáma pedig 386-ról 199-re módosult. A drasztikus létszámcsökkentés következtében pedig 106 újra rajzolt választókerületet alakítottak ki. A maradék 93 mandátumot országos listán osztják ki. Emellett lehetősége van a nemzetiségi listáknak kedvezményes mandátumhoz jutniuk, illetve a külföldi magyarok is választójogot kaptak.

4.1 A 2014-es választás arányossági vizsgálata

A választásra jogosultak 61,73%-a járult az urnákhoz a választás napján, amely összességében megfelelt az előzetes várokozásoknak. Ez a legalacsonyabb részvételi adat 1998 óta, ha az első fordulók adatait vesszük figyelembe. A Fidesz-KDNP támogatottsága a várokozásoknak megfelelően csökkent 2010-hez képest. Ez azonban a kormánypártok által megszerzett mandátumok számában és arányában nem igazán mutatkozott meg. Ezúttal a listás szavazatok 44,87%-át szerezték meg. Az MSZP vezette balközép összefogás pedig nyereséget tudott elkönyvelni az ezt megelőző megmérettetéshez képest (25,57%-os eredménnyel az országos listán). Viszont ez az eredmény közel sem volt elég a kormányváltáshoz. A Jobbik közel 4%-ot tudott javítani 2010-es eredményén, ezzel az országos listára érkező szavazatok 20,22%-ára tettek szert. Végül az LMP épphogy meghaladta az 5%-os küszöböt 5,34%-os listás eredményével. Ahogyan az látható a 9. mellékletben a kormánypártok ezúttal is dominálták az egyéni kerületi versengést 96 mandátumot szerezve. Ezzel a Fidesz-KDNP dominanciája minimális mértékben csökkent¹⁵. Egyéni választókerületi mandátumot a kormánypártokon kívül kizárólag a baloldali összefogás tudott szerezni, szám szerint 10-et. A Jobbik és az LMP pedig 2010-hez hasonlóan nem volt képes mandátumot szerezni a választási rendszer ezen ágán. (Tóth – Török, 2015: 545; Tóth, 2017: 50-51; Nemzeti Választási Iroda, 2024)

A Gallagher-index 17,65-ös értéke jól érzékelteti, hogy az eddig vizsgált választások közül a leginkább aránytalan eredmény született 2014-ben. Ennek legfőbb okát a 8. táblázat számaira alapozva a Fidesz-KDNP aránytalanul nagy győzelmében látom. Azonban fontos megemlíteni, hogy két új tényező játszik ebben hatalmas szerepet. Az egyik a győztespremiáció¹⁶, a másik pedig az egyéni választókerületi mandátumok túlsúlya az országos listáról kiosztható képviselői helyekkel szemben. A Fidesz-KDNP úgy szerezte meg ismét a parlamenti mandátumok kétharmadát, hogy 2010-hez képest lényegesen kisebb volt a támogatottsága. A Fidesz-KDNP újabb elsőprő győzelméhez kétségtelenül hozzájárult a már említett győztespremiáció, illetve a külhoni magyarok szavazatai is. Előbbi jelenségnek a kormánypártok valamivel több, mint 764 ezer szavazatot köszönhetnek. Ez annyit jelent, hogy győztespremiáció nélkül 37 helyett 31 országos listás mandátumra tettek volna szert. A külhoni magyarok levélszavazati közel sem

¹⁵ A Fidesz-KDNP 2010-ben az egyéni kerületi mandátumok 98,3%-át szerezte meg. 2014-ben pedig már „csak” a 90,57%-át. (Nemzeti Választási Iroda, 2024)

¹⁶ A győztespremiáció lényege, hogy az egyéni választókerületi győztesek „fel nem használt” szavazatait is hasznosítja. Tehát az első és második helyezett közötti szavazatkülönbségből kell kivonni 1-et. Ez a szavazatszám pedig a győztes jelölt pártjának országos listáját fogja gyarapítani. A jelenségről már írtam részletesebben a 13. oldalon. (Tóth, 2015: 241-242; 2011. évi CCIII. törvény)

ennyire jelentősek. Azonban a levélben leadott szavazatok több, mint 95%-ának megszerzése nélkül a Fidesz-KDNP 1-gyel kevesebb mandátumot szerzett volna. Tehát az újabb

8. táblázat: a 2014-es választás arányosságára vonatkozó mutatók. Saját készítés

Párt	Szavazatarány	Mandátumarány	Különbség	Különbség ²	Arányossági együttható
Fidesz-KDNP	44,87%	66,83%	-21,96	482,24	1,49
MSZP-Együtt-DK-PM-MLP	25,57%	19,10%	6,47	41,86	0,75
Jobbik	20,22%	11,56%	8,66	75	0,57
LMP	5,34%	2,51%	2,83	8,01	0,47
Egyéb pártok	4%	0%	4	16	-
Különbség összesen	623,11				
Különbség fele	311,56				
Gallagher-index	17,65				
Effektív pártszám	2,01				
Kiegészítő index	1,50				

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda 2014-es választásra vonatkozó adatai (<https://www.valasztas.hu/home>)

kétharmados győzelemhez a választási rendszer ezen újítása is szükséges volt. Győztespremieráció hiányában a baloldali összefogás szerzett volna további 3, a Jobbik 2, illetve az LMP 1 mandátumot. A levélszavazatok hiánya ennyire nem rendezte volna át a listás mandátumok kiosztását. Mivel a Fidesz-KDNP által „elveszített” mandátum az LMP-nek jutott volna. Meglátásom szerint *az effektív pártszám szinte elhanyagolható növekedése (1,98-ról 2,01-re) mögött a Fidesz-KDNP mandátumarányának enyhe csökkenése, valamint a baloldali összefogás 2010-hez képest árnyalatnyival jobb szereplése áll. A kiegészítő index 1,50-es értéke is arról tanúskodik, hogy a pártrendszer 2010-hez képest érdemben nem rendeződött át.* (Nemzeti Választási Iroda, 2024)

1990 után mindössze második alkalommal tudták a hatalmon lévők megtartani pozíciójukat. A győztespremieráció súlyos mandátumtöbbletet jelentett a kormánypártoknak. Tehát a Fidesz-KDNP győzelmét senki és semmi nem fenyegette igazán, a kétharmados többséghez viszont egyértelműen hozzájárult a választási rendszer ezen vitatott eleme. A 2010-ben kialakuló pártrendszer többé-kevésbé stabilizálódott, illetve megkezdődött hazánk rendszerváltás utáni történelmének harmadik kétharmados kormányzása.

4.2 A 2018-as választás arányossági vizsgálata

A választópolgárok 69,73%-a jelent meg a szavazóköri körben, amely a korábbi 7 választás első fordulós adatai közül a második legmagasabb 2002 után¹⁷. Nagy valószínűséggel a várható szoros eredmény és a Fidesz által lefolytatott intenzív kampány járulhatott hozzá a magas

¹⁷ A korábbi második fordulókat nagyon különböző jelentősége és választási szituációja miatt véleményem szerint felesleges és helytelen az összehasonlítás a 2014 óta érvényben lévő választási rendszer első és egyetlen fordulójával.

részvételhez. (Tóka, 2018: 6-10; Nemzeti Választási Iroda, 2024) Rendhagyó módon a 2018-as választás esetében 198 mandátum kiosztásáról kell értekezni. Ugyanis a Magyar Németek Országos Önkormányzatának országos listája meghaladta a nemzetiségek számára biztosított kedvezményes mandátum megszerzéséhez szükséges kvótát. A Fidesz-KDNP közel 5%-ot javított az országos listán elért eredményén 2014-hez képest, ezúttal a szavazatok 49,27%-át elérve. Második erővé a Jobbik lépett elő 19,06%-os eredményével, míg az MSZP-Párbeszéd közös lista mindössze 11,91%-ot ért el. Az LMP a szűkös parlamenti bennmaradás után növelni tudta támogatottságát 2018-ra. Illetve új szereplőként az 5,38%-os eredményével a bejutási küszöböt épphogy átlépő DK jelent meg. A Fidesz-KDNP egyéni kerületi dominanciája 2014 után ismét csökkent, igaz ezúttal is csak minimális mértékben. 96 helyett 91 egyéni választókerületben tudott győzni a kormánypártok jelöltje. Az MSZP-Párbeszéd szövetség 8 egyéni kerületi győzelme mutatja, hogy 2010 óta a Fidesz-KDNP-n kívül más párt (vagy szövetség) nem tud jelentős tényező lenni a választási rendszer ezen ágán. Ezek alapján a DK-nak 3, míg a Jobbiknak és az LMP-nek mindössze 1-1 egyéni kerületi mandátum jutott. Illetve az Együtt színeiben tudott nyerni Szabó Szabolcs Budapest 17. számú, függetlenként pedig Mellár Tamás Baranya megye 1-es számú választókerületében. Így a 10. mellékletben látható számok alapján a Fidesz-KDNP 2018-ban is megszerezte a mandátumok kétharmadát. (Nemzeti Választási Iroda, 2024)

A Gallagher-index 2018-ra vonatkozó 14,27-es értéke jelzi, hogy a 2014-es választás eredményének kiugróan magas aránytalansága valamelyest mérséklődött. Meglátásom szerint a legsúlyosabb aránytalansági tényező továbbra is a Fidesz-KDNP nagy mértékű felülreprezentáltsága. Amit a 9. táblázat adatai is alátámasztanak. A külföldi magyar állampolgárok levélszavazatai ezúttal nem voltak hatással a mandátumok számára. A győztespremiáció jelenségének viszont annál inkább, ezúttal is. Ez 2018-ban 5 plusz mandátumot jelentett a kormánypártoknak, az országos listára felkerülő több, mint 913 ezer szavazaton keresztül. Az említett 5 mandátum győztespremiáció hiányában a következőképpen oszlott volna meg a többi párt között. A Jobbik további kettő, az MSZP-Párbeszéd, az LMP és a DK pedig további 1 mandátumhoz jutott volna. A Fidesz.KDNP által okozott aránytalanság mellett a Jobbik alulreprezentációját és az 5%-os küszöb alatt maradó pártokra érkező 6%-nyi szavazatot is érdemes megemlíteni. Értelemszerűen érzékenyen érintette a Jobbikot, hogy a viszonylag erős listás szereplést nem sikerült 1-nél több egyéni kerületi győzelemmel kiegészíteni. Így a rendszer sajátosságaiból adódóan 0,69-es arányossági együttható következett. Meglátásom szerint az effektív pártszám 2,07-es értéke ezúttal sem jelez különösebb változást a magyar pártrendszerben. A Fidesz-KDNP tovább erősítette domináns

9. táblázat: a 2018-as választás arányosságára vonatkozó mutatók. Saját készítés

Párt	Szavazatarány	Mandátumarány	Különbség	Különbség ²	Arányossági együttható
Fidesz-KDNP	49,27%	67,17%	-17,9	320,41	1,36
Jobbik	19,06%	13,13%	5,93	35,16	0,69
MSZP-Párbeszéd	11,91%	10,10%	1,81	3,28	0,84
LMP	7,06%	4,04%	3,02	9,12	0,57
DK	5,38%	4,55%	0,83	0,69	0,84
Együtt	0,66%	0,51%	0,15	0,02	0,76
Független	0%	0,51%	-0,51	0,26	-
Egyéb pártok	6,19%	0%	6,19	38,32	-
Különbség összesen	407,26				
Különbség fele	203,63				
Gallagher-index	14,27				
Effektív pártszám	2,07				
Kiegészítő index	1,49				

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda honlapjának 2018-as választásra vonatkozó adatai (<https://www.valasztas.hu/home>)

pozícióját. Változásnak egyedül a baloldal további fragmentálódása és a DK megjelenése tekinthető. Tehát technikailag több párt jutott be az Országgyűlésbe, mint 2014-ben, azonban ez érdemi változásokhoz nem vezetett. Ezen megállapításomat igazolja a kiegészítő index 1,49-es értéke is. (Nemzeti Választási Iroda, 2024)

A 2018-as választást megelőző kampány sokakat sarkallt arra, hogy éljenek választójogukkal. Azonban az eredmények megmutatták, hogy a stabil támogatottsággal rendelkező Fidesz-KDNP történelmet írva a harmadik kétharmados kormányzására készülhet. A tetemes előny mellé pedig a választási rendszer sajátosságai is az egységes, szervezett és a választók körében népszerű kormányerők pozícióját erősítik. Az ellenzék számára pedig világossá vált, hogy komolyabb összefogás nélkül nem sok esélyük van a Fidesz-KDNP-t legyőzni.

4.3 A 2022-es választás arányossági vizsgálata

A választáson való részvétel alig maradt el a 2018-as adattól, mivel 2022-ben a választásra jogosultak 69,59%-a ment el szavazni. A várhatóan kiélezett helyzet miatt sokan részvételi rekordra számítottak, azonban ez elmaradt. Ennek háttérében az ellenzéki összefogás támogatottságának csökkenése állhatott. Ezáltal sokak elbizonytalanodhattak azzal kapcsolatban, hogy valóban érdemes-e elmenniük szavazni. (Tóka, 2022: 372-374; Nemzeti Választási Iroda, 2024)

A 11. melléklet adataiból észrevehető, hogy az ellenzéki összefogás (közös lista és közös egyéni kerületi jelöltek) nem hozták meg a kívánt hatást. Sőt, a Fidesz-KDNP a 2010-ben látott első győzelméhez hasonló módon nyert. 135 elnyert mandátummal pedig először 2010 óta nem az

alkotmányozó többség határán billegtek a kormánypártok. Az egyesült ellenzék részéről a kétpólusú verseny kialakítására tett kísérlet csak nagyon kis részben váltotta be a reményeket. Ugyanis tény, hogy 19 egyéni választókerületben sikerült győzelmet aratniuk. Azonban ez a Fidesz-KDNP megszorongatásához igen kevésnek bizonyult. A hatpárti összefogás így „csak” 57 mandátumot tudott szerezni. Ahogyan az várható volt egy új párt is parlamenti képviselőhez jutott. A szavazás eredményének fényében a friss politikai erő a radikális jobboldali pozíciót a Jobbiktól „megöröklő” Mi Hazánk lett. Miután a párt meghaladta az 5%-os küszöböt. Folytatódott a Fidesz-KDNP mindent elsöprő fölényének enyhe csökkenése az egyéni választókerületekben. 2018-hoz hasonlóan ismét a Magyar Németek Országos Önkormányzata jutott kedvezményes mandátumhoz. Így az arányossági vizsgálatot ezúttal is 198 mandátum tekintetében folytattam le. (Nemzeti Választási Iroda, 2024)

Úgy látom, hogy a 10. táblázatban látható és a 2022-es választás eredményeire vonatkozó 11,48-as Gallagher-index jól beleillik a 2014-től kezdődő trendbe. Eszerint az aránytalanság csökkenő tendenciát mutat, viszont a Fidesz-KDNP mandátumszámának érdemi változása nélkül. Ez úgy lehetséges, hogy 2014 óta a kormánypártok országos listás eredménye folyamatosan javult. Továbbá egyre kevesebb egyéni kerületi mandátumot szereztek. Ezzel

10. táblázat: a 2022-es választás arányosságára vonatkozó mutatók. Saját készítés

Párt	Szavazatarány	Mandátumarány	Különbség	Különbség ²	Arányossági együttható
Fidesz-KDNP	54,13%	68,18%	-14,05	197,40	1,26
Egységben Magyarorszáért	34,44%	28,79%	5,65	31,92	0,84
Mi Hazánk	5,88%	3,03%	2,85	8,12	0,52
Egyéb pártok	5,12%	0%	5,12	26,21	-
Különbség összesen	263,66				
Különbség fele	131,83				
Gallagher-index	11,48				
Effektív pártszám	1,82				
Kiegészítő index	1,47				

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda honlapjának 2022-es választásra vonatkozó adatai (<https://www.valasztas.hu/home>)

a választási rendszer aránytalanságait nagy mértékben megjelenítő ágon „elveszett” mandátumokat a nagyobb arányosságot megjeleníteni hivatott ágon „pótolta” a Fidesz-KDNP. A kormánypártok 26%-os felülreprezentációja pedig szintén a legalacsonyabb érték 2014 óta. Tehát az eddigi aránytalanságokért nagyban felelős Fidesz-KDNP eredményein keresztül jól látható a kis mértékű csökkenés, ami a választás aránytalanságát illeti. 2018-cal ellentétben a levélszavazatok ismét hatást gyakoroltak az országos listás mandátumok eloszlására. A levélszavazatok hiányában a Fidesz-KDNP 46 listás mandátumot szerzett volna, ez tehát a kétharmadot nem befolyásolta. Értelemszerűen a maradék két mandátumból egy-egy

gyarapította volna az ellenzéki összefogás és a Mi Hazánk országos listáját. Ezzel szemben a győztespremieráció 5 plusz mandátumot és további több, mint 925 ezer szavazatot jelentett a kormánypártoknak. Enélkül az ellenzéki összefogás 4, míg a Mi Hazánk 1 újabb mandátumra tett volna szert. Tehát a győztespremieráció az aránytalanság növelése mellett a Fidesz-KDNP újabb alkotmányozó többségéhez is hozzájárult. Az 5%-os küszöb alatt maradó pártokra leadott szavazatok aránya majdnem 1%-ot csökkent 2018-hoz viszonyítva. Tehát az MKKP, a MEMO és a Normális Párt sem jutott be az Országgyűlésbe. *Az effektív pártszám 1,84-es értéke jelzi a Fidesz-KDNP növekvő mandátumarányát 2018-hoz képest. Továbbá azt is, hogy az ellenzéki pártok formálisan egyetlen szervezetbe tömörültek a választás idejére*¹⁸. Ily módon a kormánypártok egyedurialma a magyar pártrendszerben nem ért véget. *Sőt a kiegészítő index 1,47-es értéke arról árulkodik, hogy az minden eddigénél egyértelműbb.* (Nemzeti Választási Iroda, 2024; a Magyar Országgyűlés honlapja, 2024).

2022-ben sok választó és szakértő is komoly reményeket fűzött ahhoz, hogy végre megvalósult az ellenzéki pártok teljes körű összefogása (a Mi Hazánk kivételével). A fordulat azonban nem, hogy nem következett be, hanem a kormánypártok az eddigi legnagyobb győzelmüket aratták. A Mi Hazánk megjelenésével pedig a régi Jobbikéhoz hasonló arculatot képviselő párt lett az Országgyűlés tagja. Ezzel a háromosztatú politikai tér ismét helyre állt. A Fidesz-KDNP továbbra is kétoldali és szétszakított ellenzék mellett kormányozhat tovább.

5. Konklúzió

Az elméleti bevezetés és a lefolytatott kutatásom fényében kísérletet teszek arra, hogy értékeljem a két vizsgált választási rendszert. Elsősorban az arányosság szempontjából, de igyekszem kiemelni a meglátásom szerinti esetlegesen jó vagy felesleges/rossz gyakorlatokat is. Továbbá a választási rendszerek megváltoztatásának már ismertetett fő indokait is alkalmazom a két vizsgált rendszer kialakítását nézve. Végző soron pedig értékelem a dolgozat kutatási kérdését.

5.1 Az 1990 és 2010 közötti választások alkalmával használt rendszer értékelése

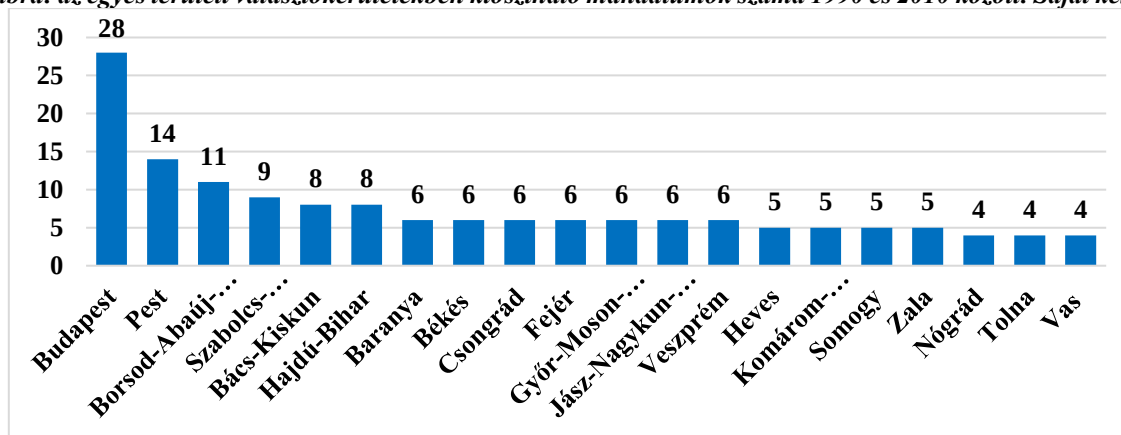
Az 1989. évi XXXIV. törvény értelmében létrehozott választási rendszer kialakításának körülményeit véleményem szerint nyugodtan nevezhetjük a korábban már említett történelmi pillanat miatti módosításnak. Mivel az újonnan kialakuló demokratikus keretek legitimitását nagyban csökkentette volna, ha az állampárti időkből visszamaradó választási rendszer marad érvényben. Azonban a pártok tökéletesen tisztában voltak a kialakítandó szisztéma várható

¹⁸ A választást követően mind a 6 ellenzéki párt külön frakciót alakított a parlamentben. Ezzel pedig rekordszámú 9 frakció alakult a 2022-2026-os ciklus kezdetén (a Magyar Országgyűlés honlapja, 2024).

hatásaival. Illetve az MSZMP is komoly szerepet játszott az új rendszer kialakításában. Ennek fényében jól felfogott politikai érdekek is megjelentek a szempontok között. Bár igaz, hogy azok valószínűleg a kormányozhatóságot voltak hivatottak segíteni. Tehát a történelmi pillanat mellett a politikai haszonszerzés is megjelent. Továbbá az említett történelmi pillanat sem hozott gyökeres változást a választási rendszer tekintetében. A keretek nagyon hasonlóak maradtak, a mandátumok kiosztási módja és azok egymáshoz való aránya változott számottevően.

Véleményem szerint az 1990-től 2010-ig használt választási rendszer mindhárom ágának van kritizálható aspektusa. Az egyik a területi választókerületek körzeti magnitúdója. Korábban már felhívtam a figyelmet arra, hogy a körzeti magnitúdó igen komolyan befolyásolja az arányosságot. Ez pedig az ország igen különböző népességszámú megyéiben jól érzékelhető. Úgy gondolom, hogy ez feleslegesen tett jelentős különbséget az egyes megyék között. Ráadásul az alacsony körzeti magnitúdóval rendelkező megyékben az implicit küszöböt is növelte¹⁹. Az 1. ábrán látható, hogy a megyék többségében 6-4 mandátum került kiosztásra. Ez pedig értelemszerűen a választási rendszer ezen ágán belül komoly aránytalanságokat okozott. (Nemzeti Választási Iroda, 2024)

1. ábra: az egyes területi választókerületekben kiosztható mandátumok száma 1990 és 2010 között. Saját készítés

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda honlapjának adatai (<https://www.valasztas.hu/home>)

11. táblázat: a területi listás ág Gallagher-index értékei Budapesten és Nógrád megyében 1990-ben, 1994-ben és 2006-ban. Saját készítés

Választás éve	Budapest	Nógrád megye
1990	8,28	39,82
1994	10,80	42,78
2006	4,42	12,67

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda honlapjának adatai (<https://www.valasztas.hu/home>)

¹⁹ 1990-ben Tolna megyében az FKGP 12,89%-os eredménnyel, az 1994-es választás alkalmával Nógrád megyében pedig a KDNP a szavazatok 10,73%-ával sem szerzett területi listás mandátumot. Mindkét megyében 4 volt a körzeti magnitúdó. (Nemzeti Választási Iroda, 2024)

A 11. táblázatban látható összehasonlítás alapjául szándékosan kerültek kiválasztásra az 1990-es és 1994-es igen aránytalan eredményt hozó választások. Ezt pedig kiegészíteni és ellensúlyozni hivatottak a leginkább arányos eredményt hozó 2006-os választás mutatói. Jól látható, hogy az 1990-es és 1994-es Nógrád megyei területi listás eredmények súlyosan aránytalanok. Ez az alacsony körzeti magnitúdó miatt kialakuló magas implicit küszöbnek tulajdonítható. Budapest esetében ugyanakkor a 28 kiosztható mandátum miatt lehetőség volt arra, hogy a választás országos eredményénél arányosabb kiosztás valósuljon meg. A súlyos Nógrád megyei aránytalanság pedig csak a választási versengés bipolarizálódásának hatására tudott enyhülni. A választás országos eredményéhez képest azonban így is magas az aránytalanság. *Meglátásom szerint a területi listás ág másik legnagyobb hátránya, hogy az 1990 és 2010 közötti 6 választás alkalmával nem került sor a kiosztható mandátumok számának felülvizsgálatára*²⁰. (Nemzeti Választási Iroda, 2024)

Hasonló probléma merült fel az egyéni választókerületek tekintetében is. *Ugyanis a 2010-es választásra igen súlyos különbségek alakultak ki az egyes választókerületek között*²¹. Erre az anomáliára hívta fel a figyelmet a 22/2005. (VI. 17) számú AB határozat is. Ebben a határozatában az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az egyenlő választójog elvének része a területi választókerületekben kiosztható mandátumok szoros igazodása a választásra jogosultak számához. Ugyanez pedig vonatkozik az egyéni választókerületekben a választásra jogosultak számában való lehető legkisebb eltérésre is. Azonban az Országgyűlés nem változtatott ezen a helyzeten egészen a 2010-2014-es ciklusig (Nemzeti Választási Iroda, 2024; 22/2005. (VI. 17) AB határozat) Véleményem szerint a választási rendszer harmadik ágát, az országos kompenzációs listát is joggal érheti kritika. Az országos kompenzációs lista szerepe elsősorban az arányosítás volt. Azon keresztül, hogy az egyéni választókerületekből és területi listákról származó töredékszavazatok (utóbbi esetében pozitív és negatív), illetve a területi listán kiosztatlan mandátumok „felkerültek” az országos listára. Azonban 2002-ben és 2006-ban is az első két helyezett kapta ezen mandátumok több, mint kétharmadát. *Úgy gondolom, hogy ez a jelenség abból fakad, hogy az országos kompenzációs lista nem elsősorban az alulreprezentáció*

²⁰ Ugyanis Fejér és Győr-Moson-Sopron megyében több, mint 12%-kal, Pest megyében pedig 34,33%-kal élt több választókorú 1990-hez képest. Tehát ha átfogó reformra nem is feltétlenül volt szükség, az előbb említett területi választókerületek esetében mindenképpen szükség lett volna a korrekcióra. (Központi Statisztikai Hivatal, 2011; Nemzeti Választási Iroda, 2024)

²¹ Veszprém megye 6-os választókerületében a választásra jogosultak száma a 27 ezret sem érte el. Illetve Tolna megye 4-es választókerületében ez a szám 27 429 volt 2010-ben. Ezzel szemben a már szintén szóba került Pest megyei 12-es választókerületben több, mint 74 ezren szerepeltek a választási névjegyzékben. Pest megye 4-es választókerületében pedig 2010-re pedig a 71 ezret is meghaladta a választásra jogosultak száma. (Nemzeti Választási Iroda, 2024)

által leginkább veszélyeztetett kisebb pártokat, hanem az egyéni kerületi versengés legnagyobb vesztesét/vesztéseit kárpótolja. Az előbb leírtak fényében véleményem szerint a választási rendszer kompenzációs mechanizmusa nem volt kellően kidolgozva. Amely így csak részben látta el a feladatát. (Tóth, 2015: 234; Nemzeti Választási Iroda, 2024)

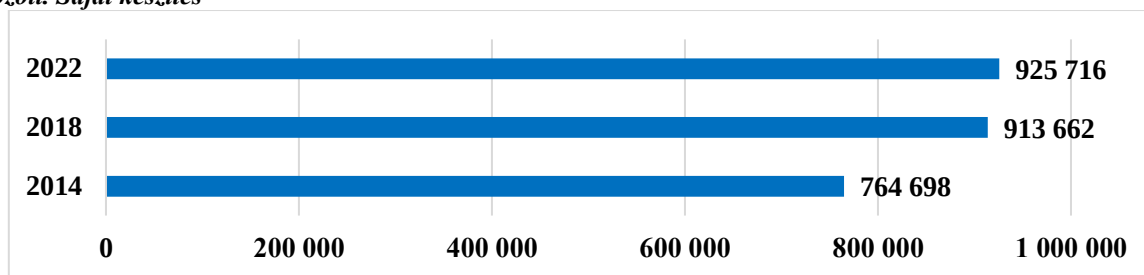
Egyáltalán nem újdonság az 1-es körzeti magnitúdóval rendelkező egyéni választókerületek aránytalanságának jelensége. Ráadásul a választás eredménye is ezen az ágon dőlt el legtöbbször. A korábbi kétfordulós lebonyolítás azonban meglátásom szerint lehetőséget biztosított a két forduló közötti visszalépésekre, szövetségkötésekre és egy utolsó kampányhajrára. Illetve második forduló esetén a választók másodlagos preferenciáikat is kifejezhették, így kevesebb „elvesző” szavazat jött létre.

Összességében úgy gondolom, hogy az 1990 és 2010 között használt választási rendszer közel sem volt hibátlan. A területi listás ág felesleges aránytalanságot jelenített meg amellett, hogy az arányosságot is hivatott volt képviselni. Az egyéni választókerületek választópolgárainak számában jelentkező hatalmas eltérések pedig az egyenlő választójog elvét is sértették. Emellett pedig az országos kompenzációs lista is csak részben tudta semlegesíteni az előbbi hatásokat. Azonban ez a rendszer a hibáival együtt is megélt 6 választást, továbbá a rendszerváltás folyamatában a pártok közötti kompromisszumként lett létrehozva.

5.2 A 2014-es választás óta használt rendszer értékelése

Bizonyos értelemben a Fidesz-KDNP 2010-es választási győzelmét követő időszakot is nevezhetjük történelmi pillanatnak, ha a választási rendszer megváltoztatásának okait vizsgáljuk. A minden addiginál nagyobb győzelmet, a baloldal „megsemmisülését” és a választók általi kétharmados felhatalmazást alighanem így is lehet értelmezni. *Továbbá a választási rendszer módosítására valóban szükség volt az előző bekezdésekben taglaltak miatt. Azonban ezen okok mellett a politikai motivációk és a további hivatalban maradás lehetőségei is fontos szerepet játszottak. A Fidesz-KDNP politikusai a választást követően teljes mértékben tisztában voltak a politikai erőviszonyokkal. Továbbá kiterjedt elemzések készítésére volt lehetőség az egyéni választókerületek esetében. Valamint az alkotmányozó többség következtében a kormánypártok nem kényszerültek az ellenzéki pártokkal való egyeztetésre sem. A kormánypártoknak tehát több cél is lebeghetett a szemük előtt. Egyrészt egy valóban súlyos aránytalanságokat magával cipelő rendszert kellett megreformálni. Másrészt viszont a logikus és szükségszerű változtatások mellett a saját szempontjaikat sem tévesztették szem elől. (Nagy, 2022: 90-91)*

2. ábra: A Fidesz-KDNP győztespremierizációból származó országos listás szavazatainak száma 2014 és 2022 között. Saját készítés

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda honlapjának adatai (<https://www.valasztas.hu/home>)

A 2. ábrán látható, hogy a győztespremierizáció²² intézménye egyáltalán nem elhanyagolható mennyiségű listás szavazatot jelentett a Fidesz-KDNP számára. A győztespremierizációból származó szavazatok eddig minden alkalommal a Fidesz-KDNP országos listájára jutó összes szavazat több, mint 20%-át tették ki. További pikantériája az eljárásnak, hogy annak hiányában a kormánypártok egyszer sem tettek volna szert kétharmados többségre. 2014-ben 6, 2018-ban 5, 2022-ben pedig szintén 5 mandátumot köszönhettek ennek a módszernek. (Nemzeti Választási Iroda, 2024)

A külföldi magyarok számára biztosított szavazati jog és a levélszavazás lehetősége is heves vitákat generált. Ugyanakkor azt is fontos látni, hogy 2014 kivételével ezen szavazatok nem befolyásolták a kormánypártok alkotmányozó többségét²³. *Véleményem szerint a külföldi magyarok választójogának megadásával szemben semmilyen kifogás nem emelhető. Még akkor sem, ha a kormánypártoknak a saját szavazataik maximalizálása miatt érdekében állt a változtatás.* Ezt tulajdonképpen a 20. század során elszakított magyarság felé tett egyfajta gesztusnak is lehet tekinteni. Az viszont kétségtelen, hogy a levélszavazatok rendre több, mint 90%-át begyűjtő kormánypártok ezen eljárás segítségével nyerhetnének meg egy igen szoros választást. (Nemzeti Választási Iroda 2024)

A töredékszavazatokhoz és a győztespremierizációhoz szorosan kötődik az országos lista működése. Mivel eddig nem sok pozitívum hangzott el az új választási rendszerrel kapcsolatban így szeretném kiemelni, hogy véleményem szerint mégis miben lett átláthatóbb és logikusabb az új rendszer. Az új országos lista esetében az egész ország képez egy nagy választókerületet,

²² Régebben Argentínában és Paraguayban is létezett hasonló módszer a mandátumok kiosztásánál. (Sartori, 2003: 19-20) Illetve Olaszországban is létezett ilyen módszer, amit végül az ottani Alkotmánybíróság szüntetett meg. (Chiaromonte – D'Alimonte, 2018: 9). Azonban a hasonló intézkedéseknek például töredezett pártrendszer esetén van igazán létjogosultsága. (Sartori, 2003: 19-20) A 2010-es választás után kialakult viszonyok pedig aligha indokolták a többség megerősítését célzó intézkedés bevezetését.

²³ 2014-ben 1, 2022-ben 2 plusz mandátumot eredményeztek a levélszavazatok a Fidesz-KDNP-nek. 2018-ban pedig nem voltak hatással a mandátumok kiosztására. (Nemzeti Választási Iroda, 2024)

93-as körzeti magnitúdóval (ez esetenként kevesebb lehet a kedvezményes nemzetiségi mandátumok miatt). Tehát ez a módszer abszolút alkalmas lehetne az egykori területi listák által létrehozott aránytalanság csökkentésére, még a fennmaradó 5%-os küszöb mellett is. *Azonban a győztesprezizációs szavazatok nagyban befolyásolják a lista arányosságát*²⁴. Az egyéni választókerületekre rátérve fontos megjegyezni, hogy a választási rendszerben ezen ág javára módosultak a mandátumkiosztás arányai. Másodsorban pedig a parlamenti képviselők számának csökkentésével (a korábbi létszám majdnem felére) az egyéni választókerületek számát is csökkenteni kellett. Ehhez pedig a választókerületek határainak újragondolására volt szükség. Azonban egyes esetekben felmerülhetett a már említett *gerrymandering* lehetősége²⁵. Kétségtelen, hogy néhány esetben alkalmazásra került a már említett *cracking* és *packing* technikája is. (Nagy, 2022: 96-97; Király, 2011; Király, 2014)

Az általam vizsgált választások esetében *meglátásom szerint nem lehet egyértelműen kijelenteni, hogy a kétfordulós lebonyolítás inkább a kormányon lévők vagy az ellenzéki pártok számára volt-e kedvezőbb*. Annyi azonban kijelenthető, hogy az egyéni kerületek esetében a relatív többségre való áttérés és ezáltal a második forduló megszűnése nem történt meg következmények nélkül. Ugyanis a második fordulóban okosan eszközölt visszaléptetésekkel, hatékony kampánnyal és esetleges szövetségekötésekkel a rendelkezésre álló rövid idő ellenére is lehet komoly változást elérni. Ez pedig természetesen bizonytalanságban hagyhatja az aktuális kormányerőket. *A Fidesz-KDNP ezt mindenképpen szerette volna elkerülni*. Ugyanakkor ez egy kétélű fegyver, hiszen adott esetben egy komoly ellenzéki győzelem esetén nem lenne lehetőség az előnyük mérséklésére.

Összességében a 2014 óta használatos választási rendszer megőrizte vegyes jellegét. Azonban tett egy komoly lépést a többségi rendszerek irányába. Az előző rendszer anomáliáinak kiküszöbölésére valóban nagy szükség volt, ez pedig részben meg is történt. Viszont a döntéshozók új mechanizmusok bevezetésével egy komoly lehetőséget szalasztottak el. Ugyanis a jelenlegi rendszer sokat megőrzött az előző szisztéma aránytalansági hajlamaiból. Úgy látom, hogy a választási rendszer megváltoztatásának mikéntje hazánkban szintén igazolja

²⁴ Véleményem szerint pont ezért abszurdum és kifejezetten hátrányos a többi párt számára az egyébként is biztos többséget szerző párt további jutalmazása. Mivel az egyéni választókerületi győzelem jutalma maga a mandátum.

²⁵ Budapest 1-es választókerülete 4 kerületet foglal magában részben vagy egészben. A korábban baloldali fellegrvárnak számító két XIII. kerületi választókerületből egy lett (*packing*). Illetve Miskolc, Szeged és Pécs esetében a korábban tisztán városi kerületekhez csatolták a környező kisebb településeket (*cracking*). (Király, 2011; Király, 2014)

a dolgozat elején elhangzott állításomat. Miszerint a választási rendszerek megváltoztatása végsősoron mégiscsak politikai csatározások eszköze.

5.3 A dolgozat kutatási kérdésének értékelése

Jelen dolgozat elején két állítást tettem. Az egyik lényege az volt, hogy a választási rendszerek megváltoztatása vagy változatlanul hagyása elsősorban politikai érdekek mentén történik. A másik pedig arról szólt, hogy a választási rendszer komoly hatást gyakorol a pártrendszerre. Illetve ez megfordítva is igaz. *Meglátásom szerint a választási rendszerek megváltoztatásakor a pártok nem hagyják és nem is hagyhatják figyelmen kívül saját érdekeiket. Sajnos vagy nem sajnos a pártpolitikai versengés logikája ezt diktálja.* Így a magyar választási rendszer 2011-es módosítását a szükséges változtatások mellett egyértelműen befolyásolták a kormánypártok hivatalban maradását segítő szempontok. Mégsem lehet azt állítani, hogy ezek a célok ne lennének legitimnek tekinthetőek az ő szempontjukból. Tehát az önös érdekek és politikai szempontok mindig is fontosak lesznek egy-egy választási rendszer létrehozatalakor és megváltoztatásakor. Véleményem szerint a hangsúly így inkább azon van, hogy ezen szempontok milyen arányban voltak a figyelem középpontjában a döntés meghozatalakor. *Úgy gondolom, hogy a választási rendszer 2011-es módosítása során a kormánypártok érdekei hangsúlyosabbak voltak.* Ezt támasztja alá, hogy az előző rendszer problémái közül csak a területi és egyéni választókerületek anomáliáit sikerült részben orvosolni. Ráadásul az egyéni választókerületek választásra jogosultjainak száma között 2022-re jelentős különbségek alakultak ki²⁶. Meglátásom szerint az említett probléma megoldásának hiánya egy jó példa a választási rendszer vagy egyes elemeinek változatlanul hagyására azon okból, hogy a hatalmon lévők megőrizték a számukra előnyös struktúrát. (Nemzeti Választási Iroda, 2024)

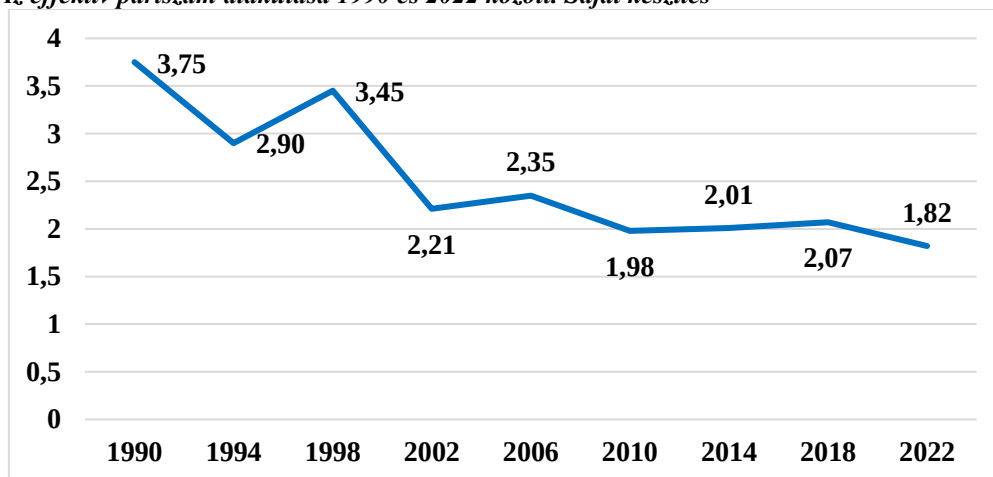
A pártrendszer és a választási rendszer közötti összefüggések az 1990 és 2022 közötti országgyűlési választások vizsgálatakor is teljesen világosak. Kutatásom során 3 fő szakaszt tudtam elkülöníteni a választási rendszer arányossági mutatói és ezzel párhuzamosan a pártrendszer alakulása közötti egybeeséseket tekintve. A szakaszok bemutatása előtt két fontos megjegyzést tennék. Az egyik az, hogy az effektív pártszám számításánál a választásokon indult formációkat vettem figyelembe. Így a később megalakuló külön frakciók nem képezték a számítás részét. Továbbá az egyszerűség kedvéért Giovanni Sartori tipológiáját fogom felhasználni a besoroláshoz. Az 1990-től 1998-ig tartó első szakasz 3 választása alkalmával

²⁶ A 2022-es választás névjegyzéki adataival számolva 17 egyéni választókerület nem felel meg a jelenlegi törvényi szabályozásnak. Ennek értelmében törvénytörtő állapot áll fenn a szóban forgó választókerületek esetében. (Nemzeti Választási Iroda, 2024)

egyenként 6 párt jutott be az Országgyűlésbe. És ugyan 1994-ben az MSZP abszolút többsége jelentősen csökkentett az effektív pártszám értékét mégis kijelenthető, hogy a pártok közötti viszonylagos egyensúly alakult ki. Ezek alapján erre az időszakra leginkább a mérsékelt többpártrendszer és a mérsékelt pluralizmus a jellemző²⁷. Az aránytalanság 1998-ra mérséklődött, ez a jelenség pedig a következő szakasz előfutárának is volt tekinthető. (Bihari, 2013: 264-265; Fisichella, 2000: 180)

A második szakasz a 2002-es és 2006-os választásokat foglalja magában. 2002-re olyan struktúra alakult ki, amelyben két alakulat (az MSZP és a Fidesz-MDF) szerezte meg a választáson a mandátumok több, mint 80%-át. Ráadásul közel megegyező arányban részesültek belőlük. Klasszikus kétpártrendszernek azonban nem lehet nevezni a kialakuló szisztémát leginkább egy lényeges jellemző hiánya miatt. Ugyanis sem 2002-ben, sem 2006-ban nem tudta egyetlen párt elnyerni a mandátumok abszolút többségét, ezáltal egymaga kormányt alakítani. Így véleményem szerint Soós Gábor nyomán helyesebb a kialakult viszonyt „kétflokkrendszer”-ként (Soós, 2012: 15) definiálni. Ebben a kialakult helyzetben két, a társadalom széles rétegeit képviselni kívánó párt jelent meg, az MSZP és a Fidesz (az MDF-fel majd a KDNP-vel karöltve). Az 1998-ban kezdődő és 2002-ben kikristályosodó bipoláris versengés 2006-ban is megmaradt. Ez pedig a választás eredményeinek arányossági mutatóin is meglátszik. 1998-at követően ugyan kis mértékben növekedett az aránytalanság, de az sokkal inkább volt köszönhető az 5%-os bejutási küszöbnek, mint a pártrendszer esetleges változásának. Összességében ezen két választás hozta a leginkább arányos eredményeket. (Bihari, 2013: 264)

3. ábra: Az effektív pártszám alakulása 1990 és 2022 között. Saját készítés

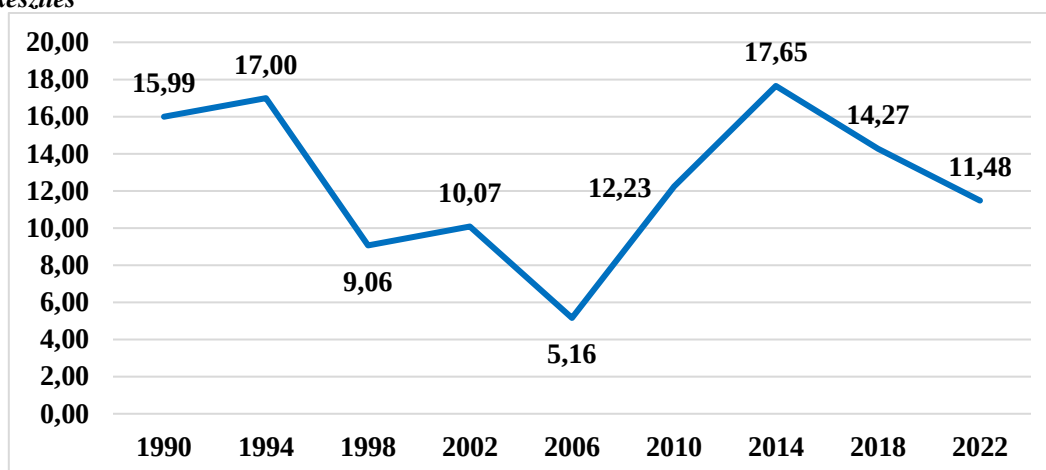

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda honlapjának adatai (<https://www.valasztas.hu/home>)

²⁷ Emellett véleményem szerint az első szakasz a pártok és a választók részéről is az új alkotmányos berendezkedés és a politikai versengés játékszabályainak megismerésével telt. Sem a választók, sem a pártok nem ismerték fel egészen a választási rendszer működésének mikéntjét. Többek között ezen tényezők is hozzájárultak az első 2 választás nagy mértékű aránytalanságot produkáló eredményeihez.

A harmadik és máig tartó szakasz a 2010-es választással kezdődött. A 3. ábrára pillantva azt is mondhatnánk, hogy az effektív pártszám csökkenésén kívül nem sok változás történt. A valóság azonban ettől igen távol áll. Ugyanis a mutató enyhe csökkenése mellett egyetlen párt(szövetség) szerezte meg a mandátumok kétharmadát. Ezzel alaposan felborítva az 1990-et követő 20 évre jellemző viszonyokat a pártok között. A Fidesz-KDNP elsőprő győzelmével új struktúra volt kialakulóban, amelyet a predomináns pártrendszerrel lehet leginkább jellemezni. Fontos azonban megjegyezni, hogy ez 2010-et követően nem alakult ki azonnal. Azonban a kormánypártok érdemi megegyezésre nem kényszerültek az ellenzéki pártokkal. *Ez a szisztéma paradox módon előnyösen hatott a választások eredményeinek arányosságára.* Mivel a Fidesz-KDNP növekvő országos listás támogatottsága közelíteni kezdte a 2010 és 2022 között szinte alig változó mandátumarányát. Az általam felvázolt szakaszolás alapját képező adatok a 3. és 4. ábráról olvashatóak le. (Bihari, 2013: 263)

4. ábra: az országgyűlési választások eredményeinek Gallagher-index értékének alakulása 1990 és 2022 között. Saját készítés

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda honlapjának adatai (<https://www.valasztas.hu/home>)

Az előbbieken leírt összefüggések a pártrendszer és az arányosság között szoros kapcsolatban állnak a választói magatartással is. A magyar választók magatartására 1990 és az 1998-as választás második fordulójáig a magas volatilitás és az új szabályokkal való ismerkedés volt jellemző²⁸. Az 1998-as választás második fordulójában a szavazók már tudatosan szavaztak egyik vagy másik pártra. Ezzel együtt pedig a két blokk szavazótáborai is kezdtek megszilárdulni. 2010-ben az 1998 után kialakult választói preferenciák viszont jelentősen megváltoztak a Fidesz-KDNP elsőprő választási győzelmével. A korábbi két blokk helyett a

²⁸ Ezt jól jelzi, hogy az 1990-es választást megnyerő MDF hatalmasat zuhant 1994-re. Az MSZP pedig ezzel ellentétes mozgásának köszönhetően az 1990-es választás utáni „jelentéktelenséget” követően kormányt tudott alakítani 1994-ben.

kormánypártok tudtak egyedül jelentős támogatói bázist felmutatni. Emellett a baloldali blokk felbomlott, majd kisebb pártok alakulásával tovább osztódott. Ez a jelenség pedig 2014-ben az arányosságra is komoly hatást gyakorolt. (Szabó, 2015: 283-294)

Erre a hosszú felvezetésre a kutatási kérdés megválaszolása előtt, azért volt szükség, mert véleményem szerint az 1990 és 2022 közötti választások arányossági mutatóit nem érdemes és nem is lehet a pártrendszerben történő változások nélkül értelmezni. Kutatási kérdésem tehát az volt, hogy vajon a 2010-es választásokat megelőző, vagy a 2014 óta érvényben lévő választási rendszer keretein belül van-e nagyobb esély a mindenkori legnagyobb párt aránytalan győzelmére. A lefolytatott kutatás eredményei alapján arra jutottam, *hogy a 2011. évi CCIII. törvény által létrehozott választási rendszer aránytalansági potenciálja nagyobb, mint a 2010-es választásig használt rendszeré.* Ez azonban magyarázatra szorul.

Szándékosan nem említettem konkrétan a Fidesz-KDNP-t a kutatási kérdésemben. Illetve arra sem tettem kísérletet, hogy megállapítsam összességében melyik választási rendszer az aránytalanabb. Ezek okai a következők. *A Fidesz-KDNP bár felhasználva kétharmados felhatalmazását a többi párt beleegyezése nélkül módosította a választási rendszert, mégsem lehet teljesen személyre szabottnak nevezni. Ugyanis véleményem szerint a jelenlegi választási rendszer nem dedikáltan a kormánypártokat segíti, hanem a mindenkori legnagyobb pártot. És mivel a politikában sem tart minden örökké, így a lehetősége bármikor fennáll annak, hogy a Fidesz-KDNP elveszíti a választást.* A választási rendszerek összehasonlításának tekintetében pedig nem lenne igazságos kijelenteni azt, hogy melyik arányosabb a másiknál. Ez egyrészt abból fakad, hogy különböző politikai szituációk és pártrendszerek jellemzik mindkét időszakot. Másodszor pedig a jelenlegi választási rendszerben még nem láttunk a 2002-eshez vagy 2006-oshoz hasonló, közel egyenlő erők közötti versengést. Amely minden bizonnyal arányosabb eredményt is hozna magával.

A 2014 óta érvényben lévő választási rendszer magasabb aránytalansági potenciálját két fő tényezőnek tulajdonítom. *Az egyik a már sokszor említett győztespremiáció, míg a másik a választási rendszer többségi elemének hangsúlyosabbá tétele.* A már leírtak alapján a győztespremiáció szerepe egyértelmű. Ugyanis a szisztéma az adott választókerületben már mandátumot szerző jelölt pártját a győzelméhez „fel nem használt” szavazatokkal is megjutalmazza. *Ez pedig az országos lista arányosító funkcióját semlegesíti nagy mértékben.* Az egyéni választókerületek arányának növekedést sem kell meglátásom szerint hosszan kifejtenem. Az 1-es körzeti magnitúdóval rendelkező egyéni kerületekben relatív többséggel is lehetséges a mandátumszerzés. Ez pedig egy országosan olyan erős párt jelenléte mellett, mint

a Fidesz-KDNP azt eredményezi, hogy egyetlen párt fogja dominálni a választási rendszer ezen ágát.

A levélszavazatok és a választókerületi határok politikai érdekektől sem mentes megrajzolásának esetében is felmerülnek az arányosságot torzító hatások. Azonban úgy látom, hogy ezen két tényező közel sem okoz olyan mértékű aránytalanságot, mint a fentebb kifejtett másik kettő. Ugyanis a *gerrymandering* jelensége és módszerei szerves részét képezik napjaink választási versengéseinek. *Naivitás lenne azt várni a döntéshozóktól, hogy finomabb vagy direkter formában nem fogják ezt a technikát alkalmazni.* Illetve véleményem szerint az előbbi két tényező sokkal nagyobb aránytalanságot szül. A levélszavazatok kapcsán pedig leginkább a külföldön tartózkodó, de itthoni lakcímmel rendelkezők hátrányára tett megkülönböztetés kérdőjelezhető meg.

Az általam lefolytatott kutatás alapján megállapítható, hogy két esetben képes a korábbi és a jelenlegi választási rendszer is viszonylag arányos eredményt produkálni. *Az egyik a már említett bipoláris versengés. Mivel két nagyon hasonló erejű párt ellensúlyozni tudja az egyéni választókerületek által előidézett aránytalanságokat. A másik lehetőség pedig egyetlen párt kiemelkedés a mezőnyből.* Erre példa a Fidesz-KDNP 2014 óta folyamatosan növekvő listás támogatottsága. Értelemszerűen a magasabb listás szavazatarány a kétharmados mandátumarányhoz közelebb fog kerülni. Ezzel csökkentve a kettő közötti különbséget és az aránytalanságot is. Ugyan még példa nélküli az új választási rendszerben egy olyan szituáció, ahol két szinte megegyező erejű blokk mérte össze erejét. Azonban az előző rendszerből fennmaradó hasonlóságok és a vegyes jelleg miatt véleményem szerint jó okom van azt feltételezni, hogy az előbb említett esetben akár a 2006-os arányossági mutatókat reprodukáló eredmény születhetne.

Tehát összességében a jelenlegi választási rendszerben nagyobb az esély a nagymértékű aránytalanság kialakulására. Azonban azt nem lehet kijelenteni, hogy a jelenlegi rendszer maga aránytalanabb lenne az előzőnél. Ennek megállapításához úgy gondolom egyenlő számú választás adataira és azonos feltételekre lenne szükség.

Felhasznált források

Felhasznált szakirodalom:

- Bayer József (2000): *A politikatudomány alapjai*. Budapest, Napvilág kiadó.
- Benoit, Kenneth (2004): Models of electoral system change. *Electoral Studies*, Vol. 23, No 3, 363-389.
- Bihari Mihály (2013): *Politológia – A politika és a modern állam. Pártok és ideológiák*. Budapest, Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó.
- Bozóki András – Hegedűs Dániel (2017): A kívülről korlátozott hibrid rendszer. Az Orbán-rezsim a rendszertipológia tükrében. *Politikatudományi Szemle*, Vol. 26, No. 2, 7-32.
- Böhm Antal (2010): Baloldali visszavágó – 2002. In: Földes György - Hubai László (szerk.): *Parlamenti választások Magyarországon 1920-2010*. Budapest, Napvilág Kiadó. 381-408.
- Chiaramonte, Alessandro – D'Alimonte, Roberto (2018): The new Italian electoral system and its effects on strategic coordination and disproportionality. *Italian Political Science*, Vol. 13, No. 1, 8-18.
- Criddle, Byron (1992): Electoral System in France. *Parliamentary Affairs*, Vol. 45, No. 1, 108-116.
- Czene-Joó Máté (2019): Gerrymandering az Egyesült Államokban. Megmentheti-e a matematika a demokráciát? *Politikatudományi Szemle*, Vol. 28, No. 3, 111-134.
- Elgie, Robert (2005): France: Stacking the Deck. In: Gallagher, Michael – Mitchell, Paul (szerk.): *The Politics of Electoral Systems*. New York, Oxford University Press. 119-136.
- Enyedi Zsolt – Körösi András (2004): *Pártok és Pártrendszerek*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Fábíán György (1999): A magyar választási rendszer kelet-közép-európai összehasonlításban. *Politikatudományi szemle*, Vol. 7, No. 3, 107-126.
- Fábíán György (2010): Választás a változásért. In: Földes György - Hubai László (szerk.): *Parlamenti választások Magyarországon 1920-2010*. Budapest, Napvilág Kiadó. 453-487.
- Fisichella, Domenico (2000): *A politikatudomány alapvonalai. Fogalmak, problémák, elméletek*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Franklin, Mark N. (2020): Consequences of Lowering the Voting Age to 16: Lessons from Comparative Research. In: Sloam, James – Flanagan, Constance – Hayward, Bronwyn (szerk.): *Palgrave Studies in Young People and Politics*. London, Palgrave Macmillan. 13-41.
- Friedman, John N. – Holden, Richard T. (2008): Optimal Gerrymandering: Sometimes Pack, but Never Crack. *The American Economic Review*, Vol. 98, No. 1, 113-144.
- Gallagher, Michael – Mitchell, Paul (2005): Introduction to Electoral Systems. In: Gallagher, Michael – Mitchell, Paul (szerk.): *The Politics of Electoral Systems*. New York, Oxford University Press. 3-23.
- Gallagher, Michael (1997): Arányosság, aránytalanság és választási rendszerek. In: Fábíán György (szerk.): *Választási rendszerek*. Budapest, Osiris Kiadó. 107-127.
- Gatesman, Kyle – Unwin, James (2021): Lattice Studies of Gerrymandering Strategies. *Political Analysis*, Vol. 29, No. 2, 167-192.
- Hajdú Zoltán (2006): A 20. századi magyar parlamenti választások választási földrajzi kérdései. *Múltunk*, Vol. 51, No. 1, 137-169.
- Hubai László (2001): *Magyarország XX. századi választási atlasza 1920-2000, I. kötet. A választások története és politikai geográfiája*. Budapest, Napvilág Kiadó.

- Kovács László Imre (1997): Választás és választási rendszer. In: Fábián György (szerk.): *Választási rendszerek*. Budapest, Osiris Kiadó. 11-23.
- Kovács László Imre (2010): A kormány a helyén marad – 2006. In: Földes György - Hubai László (szerk.): *Parlamenti választások Magyarországon 1920-2010*. Budapest, Napvilág Kiadó. 409-452.
- Kovács Zoltán (1991): Az 1990. évi parlamenti választások politikai földrajzi tapasztalatai. *Földrajzi Értesítő*, Vol. 40, No. 1-2, 55-80.
- Körösenyi András (1998): *A magyar politikai rendszer*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Körösenyi András (2000): *Értelmiség, politikai gondolkodás és kormányzat*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Lijphart, Arend (1990): The Political Consequences of Electoral Laws, 1945-85. *The American Political Science Review*, Vol. 84, No. 2, 481-496.
- Lijphart, Arend (1997): Választási rendszerek: Típusok, formák, fejlődésvonalak. In: Fábián György (szerk.): *Választási rendszerek*. Budapest, Osiris Kiadó. 64-89.
- Mill, John Stuart (ford. Pap Mária) (1980): *A szabadságról. Haszonelvűség*. Budapest, Magyar Helikon.
- Nagy Levente (2015): Arányossági számítások Kanada választási rendszerében. *Politikatudományi szemle*, Vol. 24, No. 1, 135-158.
- Nagy Levente (2022): A 2011-es választási reform kihatása az országgyűlési választásokra II. Empirikus megközelítés. *Metszetek*, Vol. 11, No. 2, 89-111.
- Pozsár-Szentmiklósy Zoltán (2015): Demokratikus hatalomgyakorlás. In: Pozsár-Szentmiklósy Zoltán – Somody Bernadette (szerk.): *Alkotmányos alapok*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 35-63.
- Rousseau, Jean-Jacques (ford. Radványi Zsigmond) (1947): *Társadalmi Szerződés*. Budapest, Phönix-Oravetz Kiadó.
- Rybář, Marek (2007): The parliamentary election in Slovakia, June 2006. *Electoral Studies*, Vol. 26, No. 3, 699-724.
- Sartori, Giovanni (2003): *Összehasonlító alkotmánymérnökség. A kormányzati rendszerek struktúrái, ösztönzői, teljesítményei*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Soós Gábor (2012): Kétblokkrendszer Magyarországon. In: Boda Zsolt – Körösenyi András (szerk.): *Van irány? Trendek a magyar politikában*. Budapest, Új Mandátum – MTA TK PTI. 14-40.
- Stumpf István (1994): A politikai erőter átrendeződése a választások után. In: Gábor Luca – Levendel Ádám – Stumpf István (szerk.): *Parlamenti választások 1994*. Budapest, Osiris-Századvég. 572-585.
- Szabó Andrea (2015): A választók. In: Körösenyi András (szerk.): *A magyar politikai rendszer – negyedszázad után*. Budapest, Osiris Kiadó. 279-305.
- Szoboszlai György – Wiener György (2016): *Választáspolitikológia*. Budapest, Napvilág Kiadó.
- Szoboszlai György (2010): Hagyományteremtés. A kormány megbukik a választásokon – 1994. In: Földes György - Hubai László (szerk.): *Parlamenti választások Magyarországon 1920-2010*. Budapest, Napvilág Kiadó. 337-357.
- Taagepara, Rein - Søberg Shugart, Matthew (1997): A választási rendszerek kijelölése. In: Fábián György (szerk.): *Választási rendszerek*. Budapest, Osiris Kiadó. 128-143.
- Taagepara, Rein (1999): Supplementing the effective number of parties. *Electoral Studies*, Vol. 18, No. 4, 497-504.

- Tóka Gábor (2018): A 2018. évi országgyűlési választás. In: Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): *Társadalmi Riport 2018*. Budapest, TÁRKI. 350-381.
- Tóka Gábor (2022): A 2022-es országgyűlési választások: Adatok és meglepetések. In: Kolosi Tamás – Szelényi Iván – Tóth István György (szerk.): *Társadalmi Riport 2022*. Budapest, TÁRKI. 371-388.
- Tóth Csaba – Török Gábor (2015): *Négy választás Magyarországon. A magyar politika az elmúlt 12 évben (2002-2014)*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Tóth Csaba (2015): Választási rendszer. In: Körösnéy András (szerk.): *A magyar politikai rendszer – negyedszázad után*. Budapest, Osiris Kiadó. 231-248.
- Tóth Csaba (2017): Választási rendszer és választások 2014-ben. In: Boda Zsolt – Szabó Andrea (szerk.): *Trendek a magyar politikában – 2. A Fidesz és a többiek: pártok, mozgalmak, politikák*. Budapest, MTA TK PTI – Napvilág Kiadó. 43-60.
- Wéber Attila (2010): Egy csendes választás anatómiája – 1998. In: Földes György - Hubai László (szerk.): *Parlamenti választások Magyarországon 1920-2010*. Budapest, Napvilág Kiadó. 358-380.
- Wiener György (2010): Választás és rendszerváltás 1990. In: Földes György - Hubai László (szerk.): *Parlamenti választások Magyarországon 1920-2010*. Budapest, Napvilág Kiadó. 305-336.

Egyéb források:

- A Magyar Országgyűlés honlapja (2024): Frakciók 1990 és 2022 között. <https://www.parlament.hu/web/guest/bevezetes2#Frakci%C3%B3k%201990%20%C3%A9s%202014%20k%C3%B6z%C3%B6tt> (Utolsó letöltés: 2024. 04. 25.)
- A Nemzeti Választási Iroda honlapja. <https://www.valasztas.hu/home> (Utolsó letöltés: 2024. 03. 23.)
- A Szlovák Köztársaság Statisztikai hivatalának honlapja (2024): https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/home!/ut/p/z1/04_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfljo8ziA809LZycDB0NLPyCXA08QxwD3IO8TAwNTEz1wwkpiAJKG-AAjgZA_VFgJc7ujh4m5j4GBhY-7qYGno4eoUGWgcbGBo7GUAV4zCjIjTDIdFRUBADse0bP/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/ (Utolsó letöltés: 2024. 04. 26.)
- Ausztria Szövetségi Belügyminisztériumának honlapja (2024): <https://www.bmi.gv.at/412/start.aspx> (Utolsó letöltés: 2024. 04. 26.)
- Deloy, Corinne (2016): Large win for the Social Democratic Party in the parliamentary elections in Romania. *Fondation Robert Schuman*, <https://old.robert-schuman.eu/en/doc/oece/oece-1685-en.pdf> (Utolsó letöltés: 2024. 04. 26.)
- Frymark, Kamil (2023): The game has new rules. Amendment to the electoral law for the Bundestag. *Centre for Eastern Studies*, 2023. március 22. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2023-03-22/game-has-new-rules-amendment-to-electoral-law-bundestag> (Utolsó letöltés: 2024. 03. 23.)
- Karóczkai Balázs (2023): A bajor keresztények és a szélsőbal is kimaradhatna a Bundestagból az új választási törvény szerint. *Index*, 2023. március 21. <https://index.hu/kulfold/2023/03/21/nemetszag-valasztasi-rendszer-kozlekedesi-lampa-valasztasi-reform-csu-link/> (Utolsó letöltés: 2024. 03. 23.)
- Király András (2011): Lefelezték, amit le kellett felezni. *Index*, 2011. december 24. https://index.hu/belfold/2011/11/24/lefelezték_amit_le_kellett_felezni/ (Utolsó letöltés: 2024. 04. 25.)

- Király András (2014): A Fidesz tíz legnagyobb térképrajzolós bravúrja. *444*, 2014. március 10. <https://444.hu/2014/03/10/a-tiz-legelszabottabb-valasztokerulet> (Utolsó letöltés: 2024. 04. 25.)
- Központi Statisztikai Hivatal (2011): Népszámlálás 2011. <https://www.ksh.hu/nepszamlalas/?lang=hu> (Utolsó letöltés: 2024. 04. 25.)
- New Zealand History (2023): Women and the vote. 2023. szeptember 19. <https://nzhistory.govt.nz/politics/womens-suffrage> (Utolsó letöltés: 2024. 03. 20.)
- OSCE – ODIHR (2013): *Romania. Parliamentary elections 9 December 2012.* <https://www.osce.org/files/f/documents/0/2/98757.pdf> (Utolsó letöltés: 2024. 04. 26.)
- OSCE – ODIHR (2021): *Romania. Parliamentary elections 6 December 2020.* <https://www.osce.org/files/f/documents/3/3/484562.pdf> (Utolsó letöltés: 2024. 04. 26.)
- Schenk Richárd (2023): Megsemmisítő csapás a német ellenzékre? *Mandiner*, 2023. március 20. https://mandiner.hu/hirek/2023/03/megsemmisito-csapas-a-nemet-ellenzekre?fbclid=IwAR1Mx9oCur7Jd0naW31NnA8Nria_jCYEYvSRSMWYz4O1Jfvfgkf_sn3luAw (Utolsó letöltés: 2024. 03. 23.)
- Silva, Lara (2022): Women's Rights in Portugal. *Portugal.com*, 2022. június 17. <https://www.portugal.com/history-and-culture/womens-rights-in-portugal/> (Utolsó letöltés: 2024. 03. 23.)
- The Federal Assembly – The Swiss Parliament (2024): Women's Suffrage in Switzerland: 100 Years of Struggle. <https://www.parlament.ch/en/%C3%BCber-das-parlament/political-women/conquest-of-equal-rights/women-suffrage> (Utolsó letöltés: 2024. 03. 23.)
- Wilke, Peter (2023): Germany acts to shrink its massive parliament. *Politico*, 2023. március 14. <https://www.politico.eu/article/bundestag-germany-wants-to-shrink-its-colossal-parliament/> (Utolsó letöltés: 2024. 03. 23.)

Jogszabályi források:

- 1966. évi III. törvény az országgyűlési képviselők és tanácsstagok választásáról. https://jogkodex.hu/jsz/1966_3_torveny_9586851 (Utolsó letöltés: 2024. 03. 23.)
- 1983. évi III. törvény az országgyűlési képviselők és tanácsstagok választásáról. https://jogkodex.hu/jsz/1983_3_torveny_4481422 (Utolsó letöltés: 2024. 03. 23.)
- 1989. évi XXXIV. törvény az országgyűlési képviselők választásáról. <https://njt.hu/jogszabaly/1989-34-00-00> (Utolsó letöltés: 2024. 03. 23.)
- 2005. évi LXXXI. törvény a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény módosításáról. <https://njt.hu/jogszabaly/2005-81-00-00#SZ63@BE2@POB> (Utolsó letöltés: 2024. 04. 25.)
- 2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100203.tv> (Utolsó letöltés: 2024. 03. 23.)
- 22/2005. (VI. 17) AB határozat. [https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A05H0022.AB&targetdate=&printTitle=22/2005.+\(VI.+17.\)+AB+hat%20%C3%A1lrozat&getdoc=1](https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A05H0022.AB&targetdate=&printTitle=22/2005.+(VI.+17.)+AB+hat%20%C3%A1lrozat&getdoc=1) (Utolsó letöltés: 2024. 04. 25.)
- Magyarország Alaptörvénye. <https://njt.hu/jogszabaly/2011-4301-02-00>. (Utolsó letöltés: 2024. 05. 01.)

Mellékletek

1. melléklet: Németország és Franciaország választási rendszereinek módosításáról – szükséges reformok vagy csupán hatalmi játszmák eszközei?

2023. március 17-én fogadta el a Bundestag a német választási rendszer módosításáról szóló törvényt, amely a 2025-ös szövetségi választásoktól lesz érvényben. Németországban a választási törvény módosításához egyszerű többség is elegendő a Bundestag-ban. A Bundesrat pedig nem rendelkezik vétójoggal ezügyben. (Frymark, 2023) A módosítást a kormánykoalíció pártjai mellett csak az AfD képviselőinek egy része szavazta meg. Ez pedig az egyetértésen nyugvó német politikai életben egy új helyzetet teremtett. (Schenk, 2023) A módosítás lényege a jelenleg 736 fős Bundestag létszámának drasztikus csökkentése, pontosabban maximalizálása 630 főben. A választók továbbra is 2 szavazatot adhatnak le, egy egyéni választókerületi jelöltre és egy pártlistára. Tehát változatlanul 298 választókerület marad. További 298 helyet pedig a pártlistákra érkezett szavazatok alapján osztanak el. A parlamenti erőviszonyokat pedig továbbra is a pártlistákra leadott szavazatok határozzák meg. Azonban a korábbi kompenzációs eljárás helyett (amely a hatalmas létszámot is eredményezte) már előfordulhat, hogy egyes egyéni választókerületi győztesek nem jutnak mandátumhoz. (Wilke, 2023) Ez abban az esetben történhet meg ha egy pártnak túllógó mandátumai keletkeznek. Illetve az említett 630-as határon belül nem sikerül kiegyenlíteni a pártok arányát kompenzációs mandátumok segítségével. Ennek következtében a szóban forgó párt nem szerez mandátumokat azon egyéni választókerületekben, ahol a leggyengébben szerepelt. Emellett pedig megszűnik az alapmandátum-kítétel is. Ebből kifolyólag pedig csak az a párt juthat mandátumokhoz, amelyik eléri az 5%-os küszöböt szövetségi szinten. (Schenk, 2023) A változtatás azonban egyértelműen fenyegetné a CSU és a Die Linke parlamenti jelenlétét. A helyzet pedig továbbra is tisztázatlan mivel alkotmányos aggályok is felmerültek. (Frymark, 2023) A módosítás legfőbb indokainak az alábbiak tekinthetők: az irreálisan magas létszám kordában tartása, a költségek csökkentése és a választók általi könnyebb értelmezés lehetősége. (Karóczkai, 2023) Jól látható, hogy a fennálló problémák orvoslása mellett a jelenlegi német kormány a saját politikai érdekeit is szem előtt tartotta. A módosítás mikéntje pedig igencsak kérdéses tekintve, hogy egyes választókerületek parlamenti képviselet nélkül maradhatnának.

A Németországgal szomszédos Franciaország is kiváló példája annak, hogy a választási rendszer valóban a politikai csatározások egyik legfontosabb eszköze. Ezt alátámasztja, hogy az 1870 és 1988 között eltelt 118 év alatt a parlamenti választási rendszer összesen 12 alkalommal esett át valamilyen változtatáson. (Criddle, 1992: 110) A fenti adat értelmében ezen időszak alatt a francia választási rendszer átlagosan 10 évet sem húzott ki módosítás nélkül. A meglehetősen instabilnak bizonyuló negyedik köztársaság politikai intézményei annak felbomlásakor hitelüket veszítették. Ez történt a választási rendszerrel is. Az instabilitáshoz az arányos választási rendszer is hozzájárult, így a többségi rendszer bevezetése szinte elkerülhetetlenné vált. Az 1980-as évek azonban újabb fordulatokat hoztak. Ugyanis a szocialisták 1981-es győzelme után komoly vereségre számíthattak így éppen az 1986-os nemzetgyűlési választások előtt Franciaország visszatért az arányos választási rendszerre. A változtatás eredménye pedig a vártnál kisebb mértékű baloldali vereség lett. Az 1986-os választásokat követően viszont a jobboldali többség szinte azonnal visszaállította a korábbi rendszert. A változtatás pedig nem volt kevésbé ellentmondásos az előzőnél. Azonban a várt eredmény elmaradt, mivel a szocialisták tudtak győzni 1988-ban. (Elgie, 2005: 119-120) Kétségtelen, hogy az 1958-as változtatás szükséges volt a megváltozott politikai helyzet tükrében. Azonban az 1980-as évek két változtatásának egyértelműen politikai okai voltak. (Taagepara - Søberg Shugart, 1997: 129) Franciaország jó példája annak, hogy milyen károkat tud okozni a politikai konszenzus

szükségének hiánya a választási rendszer megváltoztatását tekintve. Pedig egy stabil választási rendszer az egész pártrendszer azon keresztül pedig a politikai rendszer stabilitásához is hozzájárulhat. Ami önmagában még nem feltétlenül érték, de mindenképpen szükséges egy állam hatékony működéséhez.

2. melléklet: A választási rendszerek egyes típusai és jellemzői. Saját készítés.

Rendszertípus	Cél	Legfontosabb tényezők	Lehetséges megoldások	Rendszerhatások
Többségi	Egyértelműen győztest lehessen hirdetni a választás után	- Szavazatok földrajzi eloszlása - Adott választókerületben induló jelöltek száma - Implicit küszöb	Relatív többség	3-4 jelölt esetén bőven 50% alatti eredmény is elég a győzelemhez
			Abszolút többség	Ha az első fordulóban nem lehet győztest hirdetni: második forduló vagy alternatív szavazat
Arányos	A mandátumok elosztásánál az arányosság elvének minél hatékonyabb érvényesítése	- Körzeti magnitúdó - Mandátumkiosztáshoz alkalmazott matematikai eljárás - Explicit és implicit küszöb - Kompenzációs mechanizmusok - Szavazólap szerkezete²⁹	Pártlista	- Fragmentáltabb pártrendszer - Koalíciókényszer - A választók nem feltétlenül döntenek a kormányról
			Többmandátumos választókerületek	
Vegyes	A többségi és arányos elvek ötvözése, a két elv előnyeinek kihasználása	- Minden olyan tényező, amely a többségi és arányos rendszertípus esetében fontos - A többségi és arányos elem egymáshoz viszonyított súlya a rendszerben	Általában pártlista és egyéni választókerületek ötvözte	- A többségi elem túlsúlya hozzájárulhat a stabilabb kormányokhoz, de az aránytalanságokhoz is - Az arányos elem túlsúlya fragmentáltabb pártrendszert eredményezhet, azonban nagyobb arányosságot is

Források: Enyedi – Körösenyi, 2004: 243-252; Sartori, 2003: 18-21; Körösenyi, 2000: 363-370

²⁹ Ebben a tekintetben zárt, nyitott és szabad listákról lehet beszélni. A zárt listák esetében a választóknak csupán egy pártlistára van lehetősége szavazni. A jelöltek sorrendje nem befolyásolható. A nyitott listák esetében a választók azonban már a jelöltek sorrendjére is hatással vannak. A szabad listák esetében pedig a nyitott lista előbb említett sajátossága mellett a választópolgárok a körzeti magnitúdóval megegyező számú szavazatot adhatnak le. Akár különböző pártok jelöltjeire is. (Enyedi – Körösenyi, 2004: 250-252)

3. melléklet: Az egyes mandátumtípusok megoszlása pártoként az 1990-es választás alkalmával. Saját készítés

Párt	OEVK	Területi lista	Országos lista	Összes mandátum
MDF	114 (69,51%)	40 (24,39%)	10 (6,10%)	164 (42,49%)
SZDSZ	37 (39,36%)	34 (36,17%)	23 (24,47%)	94 (24,35%)
FKgP	11 (25%)	16 (36,36%)	17 (38,64%)	44 (11,40%)
MSZP	1 (3,03%)	14 (42,42%)	18 (54,55%)	33 (8,55%)
Fidesz	2 (9,09%)	8 (36,36%)	12 (54,55%)	22 (5,70%)
KDNP	3 (14,29%)	8 (38,09%)	10 (47,62%)	21 (5,44%)
Agrárszövetség	2 (100%)	-	-	2 (0,52%)
Függetlenek	6 (100%)	-	-	6 (1,55%)
Összesen	176	120	90	386

Forrás: Wiener, 2010: 329, a Nemzeti Választási Iroda honlapján megtalálható adatok az 1990-es választásokra vonatkozóan

4. melléklet: Az egyes mandátumtípusok megoszlása pártoként az 1994-es választás alkalmával. Saját készítés

Párt	OEVK	Területi lista	Országos lista	Összes mandátum
MSZP	149 (71,29%)	53 (25,36%)	7 (3,35%)	209 (54,15%)
SZDSZ	16 (23,19%)	28 (40,58%)	25 (36,23%)	69 (17,88%)
MDF	5 (13,16%)	18 (47,37%)	15 (39,47%)	38 (9,84%)
FKgP	1 (3,84%)	14 (53,85%)	11 (42,31%)	26 (6,74%)
KDNP	3 (13,64%)	5 (22,73%)	14 (63,63%)	22 (5,70%)
Fidesz	-	7 (35%)	13 (65%)	20 (5,18%)
Agrárszövetség	1 (100%)	-	-	1 (0,26%)
Független	1 (100%)	-	-	1 (0,26%)
Összesen	176	125	85	386

Forrás: Hubai, 2001: 102, illetve a Nemzeti Választási Iroda honlapján megtalálható adatok az 1994-es választásokra vonatkozóan

5. melléklet: Az egyes mandátumtípusok megoszlása pártoként az 1998-as választás alkalmával. Saját készítés

Párt	OEVK	Területi lista	Országos lista	Összes mandátum
Fidesz	90 (60,81%)	48 (32,43%)	10 (6,76%)	148 (38,34%)
MSZP	54 (40,30%)	50 (37,31%)	30 (22,39%)	134 (34,72%)
FKgP	12 (25%)	22 (45,83%)	14 (29,17%)	48 (12,44%)
SZDSZ	2 (8,34%)	5 (20,83%)	17 (70,83%)	24 (6,22%)
MIÉP	-	3 (21,43%)	11 (78,57%)	14 (3,63%)
MDF	17 (100%)	-	-	17 (4,40%)
Független	1 (100%)	-	-	1 (0,26%)
Összesen	176	128	82	386

Forrás: Wéber, 2010: 377, az Nemzeti Választási Iroda honlapján megtalálható adatok az 1998-as választásokra vonatkozóan

6. melléklet: Az egyes mandátumtípusok megoszlása pártoként a 2002-es választás alkalmával. Saját készítés

Párt	OEVK	Területi lista	Országos lista	Összes mandátum
Fidesz-MDF	95 (50,53%)	67 (35,64%)	26 (13,83%)	188 (48,71%)
MSZP	78 (43,82%)	69 (38,76%)	31 (17,42%)	178 (46,11%)
SZDSZ	3 (15%)	4 (20%)	13 (65%)	20 (5,18%)
Összesen	176	140	70	386

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda honlapján megtalálható adatok a 2002-es választásokra vonatkozóan (<https://www.valasztas.hu/home>)

7. melléklet: Az egyes mandátumtípusok megoszlása pártonként a 2006-os választás alkalmával. Saját készítés

Párt	OEVK	Területi lista	Országos lista	Összes mandátum
MSZP	102 (53,68%)	71 (37,37%)	17 (8,95%)	190 (49,22%)
Fidesz-KDNP	68 (41,47%)	69 (42,07%)	27 (16,46%)	164 (42,49%)
SZDSZ	5 (25%)	4 (20%)	11 (55%)	20 (5,18%)
MDF	-	2 (18,18%)	9 (81,82%)	11 (2,85%)
Somogyért	1 (100%)	-	-	1 (0,26%)
Összesen	176	146	64	386

Forrás: Kovács, 2010: 442, illetve a Nemzeti Választási Iroda honlapján megtalálható adatok a 2006-os választásokra vonatkozóan (<https://www.valasztas.hu/home>)

8. melléklet: Az egyes mandátumtípusok megoszlása pártonként a 2010-es választás alkalmával. Saját készítés

Párt	OEVK	Területi lista	Országos lista	Összes mandátum
Fidesz-KDNP	173 (64,78%)	87 (33,08%)	3 (1,14%)	263 (68,13%)
MSZP	2 (3,39%)	28 (47,46%)	29 (49,15%)	59 (15,28%)
Jobbik	-	26 (55,32%)	21 (44,68%)	47 (12,18%)
LMP	-	5 (31,25%)	11 (68,75%)	16 (4,15%)
Független	1 (100%)	-	-	1 (0,26%)
Összesen	176	146	64	386

Forrás: Fábián, 2010: 497, illetve a Nemzeti Választási Iroda honlapján megtalálható adatok a 2010-es választásra vonatkozóan (<https://www.valasztas.hu/home>)

9. melléklet: Az egyes mandátumtípusok megoszlása pártonként a 2014-es választás alkalmával. Saját készítés

Párt	OEVK	Országos lista	Összes mandátum
Fidesz-KDNP	96 (72,18%)	37 (27,82%)	133 (66,83%)
MSZP-Együtt-DK-PM-MLP	10 (26,32%)	28 (73,68%)	38 (19,10%)
Jobbik	-	23 (100%)	23 (11,56%)
LMP	-	5 (100%)	5 (2,51%)
Összesen	106	93	199

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda 2014-es választásra vonatkozó adatai (<https://www.valasztas.hu/home>)

10. melléklet: Az egyes mandátumtípusok megoszlása pártonként a 2018-as választás alkalmával. Saját készítés

Párt	OEVK	Országos lista	Összes mandátum
Fidesz-KDNP	91 (68,42%)	42 (31,58%)	133 (67,17%)
Jobbik	1 (3,85%)	25 (96,15%)	26 (13,13%)
MSZP-Párbeszéd	8 (40%)	12 (60%)	20 (10,10%)
LMP	1 (12,50%)	7 (87,50%)	8 (4,04%)
DK	3 (33,33%)	6 (66,67%)	9 (4,55%)
Együtt	1 (100%)	-	1 (0,51%)
Független	1 (100%)	-	1 (0,51%)
Összesen	106	92	198

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda honlapjának 2018-as választásra vonatkozó adatai (<https://www.valasztas.hu/home>)

11. melléklet: Az egyes mandátumtípusok megoszlása pártonként a 2022-es választás alkalmával. Saját készítés

Párt	OEVK	Országos lista	Összes mandátum
Fidesz-KDNP	87 (64,44%)	48 (35,56%)	135 (68,18%)
Egységben Magyarországért	19 (33,33%)	38 (66,67%)	57 (28,79%)
Mi Hazánk	-	6 (100%)	6 (3,03%)
Összesen	106	92	198

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda honlapjának 2022-es választásra vonatkozó adatai (<https://www.valasztas.hu/home>)